

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutus

Noora Nuutinen
Venla Saukkonen

MEDIAKASVATUSTA KEHITTÄMÄSSÄ –
Digivälineet osaksi päiväkodin arkea

Opinnäytetyö
Tammikuu 2019

OPINNÄYTETYÖ
Tammikuu 2018
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijät
Noora Nuutinen ja Venla Saukkonen

Nimeke
MEDIAKASVATUSTA KEHITTÄMÄSSÄ – Digivälineet osaksi päiväkodin arkea

Toimeksiantaja
Harakankellon päiväkot

Tiivistelmä

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää Harakankellon päiväkodin mediakasvatusta. Tavoitteena oli rohkaista ja innostaa päiväkodin lastentarhanopettajia käyttämään mediakasvatuksessaan nykyaikaisia digitaalisia välineitä. Lisäksi tavoitteena oli saada lapset osallisiksi kehittämistyöhön ja kannustaa yhdessä tekemiseen vuorovaikutuksellisesti aikuisen kanssa.

Tavoitteisiin pääsemiseksi järjestettiin osallistava toimintapäivä luonnossa ja tehtiin opetuksellinen video. Toimintapäivästä kerättiin materiaalia opetusvideon sisällöksi. Tiedonkeruumenetelminä käytimme avointa haastattelua, osallistavia menetelmiä, havainnointia sekä dokumentointia valokuvin ja videoin. Videon tehtävä oli toimia mediakasvatustilanteiden välineenä lastentarhanopettajille. Video sisältää toimintaehdotuksia ja vinkkejä hyödyllisistä sovelluksista. Lapsille video antaa mahdollisuuden palata toimintapäivän kokemuksiin liikkuvan kuvan avulla.

Opinnäytetyön innoittamana lastentarhanopettajat hankkivat ryhmälleen uusia nykyaikaisia digitaalisia välineitä. Lisäksi he ovat hyödyntäneet mediakasvatusta arjen opetus- ja kasvatustilanteissa kuten ruokailussa ja tiedonhankinnassa internetistä. Luonto toimintaympäristönä osoitti, että mediakasvatusta voi toteuttaa missä ja milloin vain.

Kieli
suomi

Sivuja 49
Liitteet 6
Liitesivumäärä 7

Asiasanat

varhaiskasvatus, mediakasvatus, osallisuus, digitaaliset välineet

THESIS
January 2018
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Authors

Noora Nuutinen and Venla Saukkonen

Title

Developing Media Education – Making Digital Devices Part of Daily Education

Commissioned by

Day-Care Center Harakankello

Abstract

The aim of this functional thesis was to develop the media education in day-care center Harakankello. The goal was to encourage and inspire kindergarten teachers to use contemporary digital devices in their media education. Children's participation, co-operation skills and interaction between adults were also goals of this thesis.

We organized an activity day in the nature to get information for an educational video. This was made to achieve the goals of the thesis. The data was collected by unstructured interviews, participative methods, observation and documenting by pictures and videos. The purpose of the video was to function as a teaching aid for kindergarten teachers. The video includes examples of useful applications to be used. For children, the video gives an opportunity to recall the activity day.

The thesis inspired kindergarten teachers to buy new contemporary digital devices for their group. Media education is also part of educational situations nowadays. The nature as an operational environment proved that media education can take place whenever.

Language

Finnish

Pages 49

Appendices 6

Pages of Appendices 7

Keywords

Early childhood education, media education, participation, digital devices

Sisältö

1	Johdanto	6
2	Varhaiskasvatuksen tehtävä	8
2.1	Varhaiskasvatuksen määritelmä	8
2.2	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	8
2.3	Oppimisen alueet varhaiskasvatuksessa	10
3	Mediakasvatus osana varhaiskasvatusta.....	11
3.1	Mediakasvatuksen määritelmä	11
3.2	Laaja-alainen osaaminen ja TVT-aidot	13
3.3	Osallisuus mediakasvatuksessa	14
3.4	Varhaiskasvattaja mediakasvattajana.....	15
4	Mediakasvatus muutoksessa	17
4.1	Mediakulttuurin aikakausi	17
4.2	Mediakasvatusympäristö	18
4.3	Mediasuhde	19
4.4	Digitaaliset välineet ja QR-koodi	20
5	Aikaisemmat tutkimukset ja hankkeet	21
6	Opinnäytetyön lähtökohdat	24
6.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	24
6.2	Toimeksiantajana Harakankellon päiväkot.....	25
7	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat.....	25
7.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	25
7.2	Avoin haastattelu	26
7.3	Osallistavat menetelmät	27
7.4	Havainnointi ja dokumentointi	27
7.5	Opinnäytetyöpäiväkirja	29
8	Kehittämisen prosessin kulku	29
8.1	Kehittämistyön prosessikaavio.....	29
8.2	Aloitus- ja suunnitteluvaihe	30
8.3	Toteutusvaiheen kuvaus	33
8.4	Toteutuksen arviointi.....	35
8.5	Tuotosvideon synty ja kuvaus.....	36
9	Tuotoksen arviointi.....	38
9.1	Osallistujien arvio.....	38
9.2	Oma arvio	39
10	Pohdinta.....	40
10.1	Johtopäätökset ja tavoitteiden toteutuminen.....	40
10.2	Luotettavuus ja eettisyys	42
10.3	Oppiminen ja ammatillinen kasvu	44
10.4	Jatkotutkimusideat	46
	Lähteet.....	47

Liitteet

Liite 1	Tutkimuslupa
Liite 2	Lupalomake vanhemmille
Liite 3	Haastattelulomake

Liite 4 Havainnointilomake
Liite 5 Toimintapäivän arviointilomake
Liite 6 Kuvia tuotosvideosta

1 Johdanto

Mediakasvatus on jatkuvasti muuttuva ilmiö, ja sen toteuttaminen vaatii oppimista ja kehittämistä kaiken aikaa. (Mediakasvatusseura 2018). Opinnäytetyössämme kehitämme toimeksiantajamme Harakankellon päiväkodin mediakasvatusta kohtaamaan nykyisen mediakulttuurin ja sen tuomat mahdollisuudet. Valitsimme opinnäytetyömme aiheeksi mediakasvatuksen nykyaikaisin välinein, sillä mielestämme digitaaliset laitteet rikastuttavat mediakasvatuksen toteuttamista arjessa. Mertalan & Salomaan (2016, 167) mukaan on perusteltua tutustua digitaalisiin välineisiin ja opetella niiden käyttöä, sillä mediasisältö on siirtynyt digitaaliseen muotoon.

Toiminnallisessa opinnäytetyössämme järjestimme toimintapäivän, jossa lastentarhanopettajat ja lapset suorittivat osallistavia mediakasvatustehtäviä QR-koodirasteilla. Toimintapäivässä lastentarhanopettajat saivat harjoitella digitaalisten välineiden käyttöä. Tavoitteena oli saada heidät oivaltamaan välineiden monipuoliset käyttömahdollisuudet. Lapsille annettiin mahdollisuus itseilmaisuun eri keinoin, mikä on varhaiskasvatussuunnitelman (vasun) perusteiden (Stakes 2016, 44) mukaan tärkeä tavoite mediakasvatuksessa. Päivän aikana toteutetun dokumentoinnin ja havainnoinnin pohjalta teimme tuotosvideon, jonka tavoitteena on toimia mediakasvatusvälineenä lastentarhanopettajille ja lapsille.

Raporttimme teoreettisessa viitekehyksessä tarkastelemme vasun perusteiden pohjalta toteutettavaa mediakasvatusta. Sitä laajentaaksemme avaamme mediakulttuurin, mediakasvatusympäristön ja mediasuhteen käsitteitä. Esittelemme myös aiheeseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia ja hankkeita. Raportissamme kerrotaan opinnäytetyömme tarkoitus ja tavoitteet.

Esittelemme menetelmävalintamme sekä perustelemme teoreettisesti niiden käytön opinnäytetyössämme. Tämän jälkeen kuvaamme kehittämisprosessimme eri vaiheet aloitusvaiheesta valmiin tuotoksen arviointiin. Pohdinnassa

esittelemme kehittämistyöstämme nousseita johtopäätöksiä sekä arvioimme omaa ammatillista kasvuamme opinnäytetyön myötä.

2 Varhaiskasvatuksen tehtävä

2.1 Varhaiskasvatuksen määritelmä

Varhaiskasvatuslaki säätelee lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen ja sen järjestämisestä sekä toteuttamisesta. Varhaiskasvatus on lapselle tarkoitettua pedagogisesti suunniteltua ja tavoitteellista kasvatusta, hoidon ja opetuksen kokonaisuutta. Palvelua järjestetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa tai avoimena varhaiskasvatuksena ja tuottajana on joko julkinen tai yksityinen sektori. Kunnan on mahdollistettava varhaiskasvatuspalveluiden laajuus ja toimintamuodot siten, että ne vastaavat kunnassa vallitsevaan tarpeeseen. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, §1–2, 5). Varhaiskasvatusoikeus on kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla. Lapsen huoltaja päättää lapsensa osallistumisesta varhaiskasvatukseen (Opetushallitus 2018.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on suotuisassa toimintaympäristössä edistää lapsen kokonaisvaltaista iänmukaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Lisäksi toiminnalla tuetaan ja edistetään oppimisen edellytyksiä lapselle ominaisilla pedagogisilla toimintatavoilla. Varhaiskasvatuksen keinoin pyritään lapsen yksilöllisten tarpeiden huomiointiin, vuorovaikutuksellisten suhteiden ylläpitämiseen, tasavertaisuuteen ja osallisuuteen. Varhaiskasvatuksessa tehdään monialaista yhteistyötä, jotta voidaan vastata lasten yksilöllisiin tuen tarpeisiin. Keskeistä on yhteistyö lapsen huoltajan kanssa lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja tasapainoisen kehityksen takaamiseksi. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, §3.)

2.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatuksen toiminta perustuu valtakunnalliseen vasaan, joka on määrätty käyttöön otettavaksi 1.8.2017 alkaen (Opetushallitus 2018). Sen tarkoitus on ohjata palveluiden järjestäjiä tuottamaan asiakkailleen laadukkaita ja yhdenvertaisia palveluita riippumatta asuinkunnasta. Suunnitelman sisältö perustuu varhaiskasvatuslakiin sekä uusimpiin tutkimus- ja kehittämistyön

tuloksiin. Vasussa määritellään valtakunnallisesti velvoittavat tavoitteet ja sisällöt varhaiskasvatuksen järjestämiselle, huoltajien kanssa tehtävälle yhteistyölle, monialaiselle yhteistyölle sekä lapsen henkilökohtaiselle vasulle. Valtakunnallisen vasun perusteiden pohjalla vallitsevat arvot ovat lapsuuden itseisarvo, ihmisenä kasvaminen, lapsen oikeudet, yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus sekä terveellinen ja kestävä elämäntapa. (Stakes 2016, 8–9, 19.)

Vasun perusteiden pohjalta kunnat tai muut palveluntuottajat tekevät paikalliset vasut (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, §22). Ne voidaan tehdä koskettamaan päiväkoteja, perhepäivähoitoa ja muuta varhaiskasvatusta tai laatia kullekin toimintamuodolle omansa (Stakes 2016, 9). Paikallisissa suunnitelmissa huomioidaan mahdolliset pedagogiset painotusalueet tai muut toiminnan järjestämiseen vaikuttavat asiat, jotka täydentävät valtakunnallista vasua. Paikallisen vasun on sisällettävä tiedot varhaiskasvatuksen tekemästä yhteistyöstä opetuksen, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden merkittävien tahojen kanssa. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, §22.) Varhaiskasvatusta järjestävä taho on velvollinen huolehtimaan siitä, että varhaiskasvatushenkilöstö ja lapset huoltajineen voivat osallistua laatimaan ja kehittämään paikallista vasua. (Stakes 2016, 9.)

Suunnitelmallisen ja tavoitteellisen varhaiskasvatuksen toteutumiseksi lapselle laaditaan yhteistyössä huoltajan kanssa myös henkilökohtainen vasu. Suunnitelmaan kirjataan lapsen kasvatukselle, hoidolle ja opetukselle tavoitteet sekä toimenpiteet niiden saavuttamiseksi. Vasua arvioidaan ja päivitetään vähintään kerran vuodessa. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, §23.) Suunnitelmaa laatiessa tulee kuulla ja huomioida lapsen mielipide sekä toiveet. Tarvittaessa suunnitelman laatimisessa voivat olla mukana muita lapsen kehitystä ja oppimista tukevat tahot. (Stakes 2016, 10.) Varhaiskasvatuksen henkilöstön kelpoisuusvaatimukset ja henkilöstömitoitukset toteutetaan niin, että suunnitellut tavoitteet voidaan saavuttaa. Huomioon otettavia seikkoja ovat erityistä tukea tarvitsevat lapset, alle kolmevuotiaiden ja kolme vuotta täyttäneiden lukumäärät lapsiryhmissä, jotka määrittävät henkilöstörakenteen. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, § 25.)

2.3 Oppimisen alueet varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta on jäsenetty vasussa oppimisen alueiden alle ja niitä toteutetaan lapsiryhmien mielenkiinnon ja osaamisen puitteissa. Oppimisen alueet eivät ole toisistaan irrallisia, vaan niitä voidaan yhdistellä ja soveltaa lapsiryhmille sopiviksi. Tavot, joilla kutakin aluetta käsitellään, riippuu tilanteesta ja valitusta aihepiiristä. Oppimisen alueet kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn huomioivat laajasti erilaisten asioiden sekä ilmiöiden tutkimisen ja tarkastelun. (Stakes 2016, 39–40.)

Kielten rikas maailma -alueeseen kuuluu lapsen kielellisten taitojen, valmiuksien ja kielellisen identiteetin vahvistaminen. Siihen pyritään huomioimalla lapsen luontainen uteliaisuus ja kiinnostus kieltä, tekstejä ja kulttuuria kohtaan. Monilukutaito kehittyy, kun lapsi pääsee osalliseksi yhteisössään kielellisten taitojensa kautta. Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään monipuolisesti erilaisia viestintäkeinoja, kuten puhetta, kuvia sekä niiden yhdistelmiä. (Stakes 2016, 40–41.)

Ilmaisun monet muodot -alue tarjoaa lapselle monia keinoja luovaan itseilmaisuun musiikillisen, kuvallisen, sanallisen ja kehollisen viestinnän kautta. Taiteellisen ilmaisun keinoin lapsi pystyy tekemään näkyväksi tunteita, havaintoja ja luovaa ajattelua. Ilmaisumuotoihin tutustuttaessa ympäristöllä, monipuolisilla välineillä sekä ohjauksella on paljon merkitystä. Esimerkiksi lapsen kiinnostusta musiikkiin vahvistetaan tarjoamalla elämyksellinen kuuntelukokemus sekä annetaan mahdollisuus ääniympäristön havainnointiin. Kuvallisessa ilmaisussa lapset kokeilevat taiteen tuottamista eri keinoin ja eri materiaaleja käyttäen oman luovuutensa rajoissa. Itsetehtyjä taideteoksia tutkitaan yhdessä ja keskustellaan niistä esiin nousevista tunteista ja ajatuksista. Sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun tutustutaan draaman, tanssin ja leikin avulla. (Stakes 2016, 42–43.)

Minä ja meidän yhteisömme -alue antaa lapselle valmiuksia toimia erilaisissa yhteisöissä ja ymmärtää niiden monimuotoisuutta. Yhteisöjä tarkastellaan eettisen ajattelun, katsomusten sekä median lähtökohdista. Oppimisen alue

korostaa mediakasvatuksessa tutustumista lapsen elämään liittyvään mediasisältöön yhdessä aikuisen kanssa. Mediasisällön todenmukaisuudesta keskustellaan yhdessä ja harjoitellaan kehittyvää mediakriittisyyttä. (Stakes 2016, 44–46.) Mediakasvatuksen keinoin voidaan tukea lasta aktiivisena toimijana sekä tarjotaan mahdollisuuksia itseilmaisuun varhaiskasvatusympäristössä. Siihen pyritään erilaisiin medioihin tutustumalla, median tuottamisella leikin avulla ja lapsia koskettavan mediasisällön tarkastelulla, esimerkiksi yhdessä keskustelemalla tai draamaharjoitusten avulla. (Stakes 2016, 44.)

Oppimisen alue tutkin ja toimin ympäristössäni ohjaa lapsia toimimaan ja tutkimaan luonnossa ja muissa ympäristöissä. Ympäristö- ja teknologiakasvatus mahdollistaa lapselle elämyksiä ja omakohtaiset havainnot opettavat heitä nimeämään ilmiöitä ja pohtimaan niiden syitä ja seurauksia. Niistä keskustellaan lasten kanssa ja näin vahvistetaan luonnon tuntemusta. Ympäristön tutkiminen kuuluu olennaisesti varhaiskasvatukseen ja myönteisten oppimiskokemusten kautta lapsen suhde luontoon moninaistuu. (Stakes 2016, 44–45.)

Kasvan, liikun ja kehityn oppimisen alue käsittää varhaiskasvatukselle asetetun tehtävän lapsen terveyden ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Siihen kuuluu olennaisesti ruokakasvatus sekä terveellisyyteen ja turvallisuuteen liittyvät asiat. Fyysisesti aktiiviseen elämäntapaan pyrittäessä lapsia innostetaan liikkumaan monipuolisesti sisällä ja ulkona hyödyntäen eri vuoden aikojen tuomat mahdollisuudet. Liikkuminen voidaan sisällyttää perinteisen ohjatun liikunnan lisäksi leikkeihin sekä retkeilyyn. Tavoitteena on, että lapsi voisi kokea liikunnan tuoman ilon toimiessaan yksin tai ryhmässä. (Stakes 2016, 46–47.)

3 Mediakasvatus osana varhaiskasvatusta

3.1 Mediakasvatuksen määritelmä

Kupiainen ja Sintonen (2009, 31) määrittelevät mediakasvatuksen olevan vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on medialukutaito. Medialukutaidolla tarkoitetaan henkilökohtaista valmiutta tulkita ja tuottaa mediasisältöä (Kotilainen 1999, 36–37). Mediakasvatuksen osapuolina on kasvattaja, kasvatettava ja mediakulttuuri. Mediakasvatus ei ole pelkkää mediavälineiden ja niiden sisällön opetusta, vaan tarkoitus on ymmärtää median tuottamisen vaativan oman prosessinsa sisällön syntyiseksi. Se koostuu siis valmiin mediasisällön hyödyntämisestä, että uuden mediasisällön tuottamisesta itse. (Kupiainen & Sintonen 2009, 30–31.) Lähtökohtana ei siis ole hallita tiettyä menetelmää, sisältöä tai välinettä, vaan toteuttamistapaa tarkastellaan toiminnan tavoitteista käsin (Mertala & Salomaa 2016, 159). Lapsella on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen valossa oikeus päästä osalliseksi itselle merkityksellisen tiedon ja kulttuurin sisällöstä, joiden tuottamisessa medially on suuri rooli (Unicef 2018, 17. artikla).

Termi mediakasvatus pitää sisällään kaksi merkityksellistä sanaa: media ja kasvatus. Media on viestinnän muoto sekä ihmisten välinen vuorovaikutuksen väline. Vasu (2016, 21) määrittelee kasvatuksen syntyvän toiminnasta, jossa kulttuuriset arvot, tavat ja normit siirtyvät ihmiseltä toiselle mukautuen hänen ajatteluunsa. Varhaiskasvatuksessa painottuu pedagogiikka eli suunnitelmallinen ja tavoitteellinen toiminta lapsen tarpeista käsin huomioiden kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus. (Stakes 2016, 20). Koska media muuttuu jatkuvasti, se muuttaa myös mediakasvatuksen synnyttämää ajattelua. Näin ollen mediakasvatus voidaan nähdä toimintana, jolla vastataan vallitsevan ympäristön vaatimukseen. (Merilampi 2014, 43.)

Varhaiskasvatuksen mediakasvatus on lapsen tukemista monipuoliseen ja aktiiviseen itseilmaisuun toimintayhteisössään huomioiden kokonaisvaltainen hyvinvointi sekä osallisuus. Toimintatavat pohjautuvat elämyksiin, kokemuksiin sekä leikilliseen oppimiseen. (Stakes 2016, 44). Mediakasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee huomioida lapsen ikä- ja kehitysvaiheet. Media kaikessa moninaisuudessaan sisältää myös haitallisiksi katsottua materiaalia, joissa korostuu muun muassa väkivaltaisuus ja seksuaalisuus. Tämän välttämiseksi lapselle tulisi luoda turvallinen mediakasvatusympäristö,

jossa aikuinen on aidosti läsnä. (Herkman 2007, 12.) Lasta kasvatetaan mediankäyttäjäksi yhteistyöllä lapsen huoltajan kanssa. Kun molemmat osapuolet jakavat omat näkemyksensä ja kokemuksensa lapsen arjesta sekä kuullaan myös lapsen ääntä, voidaan luoda turvalliset puitteet myös mediakasvatuksen toteuttamiselle. (Herkman 2007, 12; Stakes 2016, 32–33.)

3.2 Laaja-alainen osaaminen ja TVT-taidot

Varhaiskasvatuksen keinoin pyritään rakentamaan lapsen laaja-alaista osaamista eli tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta Laaja-alaisen osaamisen on kuljettava käsi kädessä ympäristössä tapahtuvien muutosten kanssa. Vallitsevan käsityksen mukaan tiedot ja taidot eivät ole rajattuja tiettyyn alaan, vaan niitä on osattava yhdistellä tilannekohtaisesti. (Stakes 2016, 21–24.) Digitaaliset välineet ovat tulleet jäädäkseen maailmaan, joten niiden käyttötaidot tulee siirtää sukupolvelta seuraavalle myös kulttuurisesta näkökulmasta (Mertala 2018a, 171, 174).

Monilukutaito eli erilaisissa muodoissa olevien viestien tulkinnan ja tuottamisen taito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen ovat läsnä lasten arjen ympäristöissä, vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on mediakasvatuksen näkökulmasta tukea lasta monilukutaidon kehittämisessä. Viestejä tulkitaan ja tuotetaan eri muodoissa: kirjoitettuna, puhuttuna, digitaalisena ja audiovisuaalisina. Niiden hallitseminen edesauttaa kasvatuksellisen ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista. (Stakes 2016, 21–24.)

Tieto- ja viestintäteknisiin laitteisiin tutustuminen sekä niiden kokeileminen turvallisessa ympäristössä synnyttävät mahdollisuuksia käyttää luovaa ajattelua, harjoitella yhteistyötaitoja sekä mediansisällön lukutaitoa. Laitteisiin asennettavat sovellukset ja pelit rikastuttavat mediakasvatuksen toteuttamista monin tavoin. (Stakes 2016, 23–24.) Esimerkiksi pelien käyttö ei perustu pelkästään pelillä opettamiseen, vaan itse pelistä oppimiseen siitä nousevan keskustelunaiheen avulla (Mertala 2018a, 174).

Koska arjen mediasisällöt nousevat lasten elämästä, mediakasvatuksen välineinä voivat toimia yhtä lailla median kaupallisina oheistuotteina toimivat leikkikalut, kirjat ja muut arkiset välineet. Aikuisen tehtävä on tukea ja ohjata lasta toiminnassa ilmenevissä tilanteissa ja näin tarjota mahdollisuus pitkäkestoiseen leikkiin. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017, 12; Stakes 2016, 38–39.) Vasu ei aseta tavoitteita lapsen henkilökohtaiselle osaamiselle, vaan se määrittelee raamit varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017, 15).

3.3 Osallisuus mediakasvatuksessa

Vasussa korostetaan lapsen osallisuutta eli mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Tämä on huomioitava lasten kanssa käytettävissä toimintatavoissa ottamalla huomioon ja tehtävä näkyväksi lasten tarpeet, toiveet, aloitteet ja mielipiteet. (Stakes 2016, 24, 30.) Osallisuus varhaiskasvatuksessa lähtee siitä, että lapsi on mukana, häntä kuullaan ja hän saa tehdä valintoja esitettyjen vaihtoehtojen kautta. Tavoitteena kuitenkin on päätyä lasten omiin aloitteisiin sekä yhteistyöllä ”lapsen tasolla” käytäviin neuvotteluihin osallistujien kesken. Vähitellen lapselle tarjotaan mahdollisuus päästä vaikuttamaan yhä laajempaa yhteisöä koskevaan toimintaan. Osallisuuden tunteen saavuttaminen vaatii tietoisuutta omista mahdollisuuksista osallistua ja vaikuttaa, mikä vaatii yhteisössä yksilöiden tarpeiden monimuotoisuuden huomioimista. (Turja 2011, 29, 31–34.)

Mediakasvatuksessa osallistujan rooli vaihtelee median käyttäjästä sen tuottajaan. Osallistavien mediakasvatusmenetelmien tausta-ajatuksena on, että itseä voi ilmaista ja osalliseksi voi päästä muutoinkin kuin puhumalla, vaikkakin tärkeä on huomioida, että ryhmässä voi syntyä idea tai tarve tavalliselle keskustelullekin. (Mediataitokoulu 2015b.) On tärkeää huomioida niitä osallisuuden muotoja mediakasvatuksessa, joissa lapsi on tuottaja ja luova digivälineiden hyödyntäjä (Sintonen 2018, 90). Mediakasvatuksellisissa menetelmissä mediavälineiden monipuolisuus ja käyttömahdollisuudet antavat käyttäjälleen erilaisia tapoja itseilmaisuuksiin esimerkiksi valokuvien, videoiden tai sovellusten välityksellä. Esiin nousevat ilmiöt eivät ole sidoksissa vain median

käytön oppimiseen, vaan mediakasvatuksen keinoin pyritään tukemaan myös asenteellista kasvua. (Mediataitokoulu 2015b.)

Mediakasvatuksessa nähdään tärkeänä vertaisoppiminen. Lapset ovat aktiivisia toimijoita digitaalisessa kulttuurissa. Lapsille yksi tapa osallistua ja kokea osallisuutta digitaalisissa toimintaympäristöissä on päästä luomaan uutta ja kehittämään yhdessä. (Sintonen 2018, 91.) Parhaimmillaan lapset ja aikuiset opettavat toisiaan ja oppivat toisiltaan, kun kullekin yksilölle tarjotaan mahdollisuus ilmaista itseään. Näin ollen opettajan ei tarvitse osata kaikkea valmiiksi, vaan lähtökohtana on uteliaisuus sekä tutkiva asenne aihetta kohtaan. (Mediataitokoulu 2015b.)

3.4 Varhaiskasvattaja mediakasvattajana

Käsite media kaikessa laajuudessaan voi aiheuttaa kasvattajassa hämmennystä ja tietämättömyyttä sen sisällön ja välineiden monipuolisuuden ja runsauden sekä käsiteviidakon keskellä (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017, 8). Niihin juuttuminen ja hallitsemattomuuden tunne usein poissulkevat käsityksen kasvatustietämyksestä (Mertala & Salomaa 2016, 155). Vaikka mediakasvatukseen liittyikin olennaisesti medialaitteisiin tutustuminen ja mediataitojen herättely, on varhaiskasvattajan työ paljolti mediasta heräävien tuntemusten, kokemusten ja ajatusten pohjalta käytävää keskustelemista, kannustamista sekä median tuomien mahdollisuuksien esiin tuomista. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017, 8,14.) Näin ollen siis mediakasvatuksellista toimintaa tapahtuu arjessa itsestään. Kuitenkin kasvatuksella on aina tavoitteet, joita kohti tietoisesti pyritään etenemään. Ammatillisen mediakasvatuksen lähtökohtana on ymmärtää, mihin mediakasvatuksella pyritään ja millä keinoin. (Mertala & Salomaa 2016, 161.)

Media on eri tavoin tiiviisti yhteydessä lapsen arkeen ja vaatii näin ollen huomion myös lapsen kasvatuksessa. Vastuu lapsen median käytöstä, valvonnasta ja rajojen asettamisesta on kotona vanhemmilla, mutta varhaiskasvatuksen keinoin voidaan tukea tässäkin kasvatustehtävässä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018; Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017, 17; Unicef 2018,18 artikla.)

Keskeistä on huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö, joka rakentuu luottamukseen ja sen kautta avoimeen keskusteluun lapsen arkeen liittyvissä asioissa. Huoltajia voidaan ohjata ja tukea sopivanlaisen mediasisällön sekä mahdollisuuksien valinnassa. Tärkeä on huomioida yhteistyössä vastavuoroisuus, sillä huoltajien osaamista hyödyntämällä varhaiskasvattaja voi laajentaa omaa mediakasvatusosaamistaan. Parhaimmillaan media tarjoaa oivia mahdollisuuksia lapsen ja aikuisen välisen suhteen vahvistamiseen sekä lapsen omaan aktiiviseen toimintaan mediankäyttäjänä. Varhaiskasvatuksen tavoitteissa esiin nousee tasa-arvon näkökulma, joten on tärkeää tarjota kaikille lapsille kokemus median tarkoituksenmukaisesta ja tavoitteellisesta käytöstä. (Mertala & Salomaa 2016, 164; Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018, 4; Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017, 17; Stakes 2016, 8.)

Mediakasvattaja voi toteuttaa mediakasvatusta eri tavoin. Yleensä siinä näkyy kasvattajan oma osaaminen ja kokemukset sekä jo hyviksi todetut tavat. Laadukas mediakasvatus koostuu kasvattajan kiinnostuksesta aiheeseen sekä halusta kehittää ammatillista mediakasvatusosaamista lapsen tarpeista ja mielenkiinnon kohteista käsin. Tämän vuoksi mediakasvattajan on oltava tietoinen omasta mediakasvatustietoisuudestaan sekä siihen vaikuttavista tekijöistä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017, 8, 14.)

Mediakasvatustietoisuus ilmenee varhaiskasvattajan kykynä sisällyttää mediakasvatuksellinen ulottuvuus osaksi varhaiskasvatuksen kokonaistavoitteita. Varhaiskasvattajat ovat asiantuntijoita lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen suhteen, joten lähtökohdat mediakasvatustyölle ovat jo olemassa. (Mertala & Salomaa 2016, 157, 163–164.) Mediakasvattajan on hyvä koota itselleen ideapankkia median hyödyntämisestä arkitoiminnassa, havainnoida lasten leikeissä ja keskusteluissa esiin nousevia teemoja sekä muutenkin pysyä ajan hermolla lapsille näyttäytyvän median sisällöstä. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi tutkia päiväkodin lähiympäristöä ja ottaa valokuvia heidän mielestään hauskoista, pelottavista, tylsistä tai muista kiinnostavista paikoista. Otettujen kuvien herättämistä tunteista keskustellaan yhdessä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017, 10, 12, 14.)

4 Mediakasvatus muutoksessa

4.1 Mediakulttuurin aikakausi

Mediakulttuuria käytetään nimityksenä aikakaudelle, jossa elämme ja jossa teemme havaintoja maailmasta median välityksellä. Mediavälineiden lisääntyminen, arkipäiväistyminen ja moniulotteisuus tuovat mediakulttuuriin kehityksellistä edistystä. Maailmanlaajuinen verkko yhdistää ihmisiä kaikkialla, ja keskinäinen yhteydenpito on helpompaa kuin koskaan aikaisemmin. Syntyvän ja liikkuvan informaation määrä on valtava ja liikkuu reaaliaikaisesti paikasta ja mediavälineestä toiseen. Kulttuurien välinen moniulotteinen vuorovaikutus on vahvasti läsnä uutisissa, mainonnassa ja keskustelussa. Samalla sen vaikutukset näkyvät kaupallisina ilmiöinä ja se ylläpitää vahvasti ihmiskunnan kulutuskulttuuria. (Kotilainen & Kivikuru 1999, 22–26; Mediametkaa 2006, 8; Mediataitokoulu 2015a.)

Vallitsevassa mediakulttuurissa korostuvat digitaaliset välineet sisältöineen. Median ja sen ulkopuolelle jäävä todellisuus ovat nivoutuneet yhteen ja niiden välistä rajaa on vaikea hahmottaa. (Repo & Nätti 2015, 80–81; Merilampi 2014, 23.) Niiden parissa käytettävä aika on lisääntynyt, kuten myös digilaitteiden sisältö on monipuolistunut. Kotien mediavarustus on myös monipuolistunut ja uusia, kehittyneempiä laitteita hankitaan vanhojen rinnalle. Lapsen kasvuympäristö on saanut uuden ulottuvuuden. Sen vaikutukset nähdään useimmiten kielteisinä ja lapsia halutaan suojella sopimattomalta sisällöltä. Toisaalta taas digilaitteiden hallinnan nähdään olevan tulevaisuuden kannalta tärkeä taito. (Repo & Nätti 2015, 80–81, 105.)

Mediankäyttäjän rooli muuttuu jatkuvasti aktiivisemmaksi valitsijaksi ja merkityksenantajaksi. Kulttuurissamme korostuu myös mediasisällön tuottaminen esimerkiksi sosiaalisen median välityksellä. Välineiden levittämät ihanteet, elämäntyyli ja muoti vaikuttavat väistämättä ihmisten arkeen ja elämään. Julkisen ja yksityisen elämän raja on häilyvä. Siksi on tärkeää, että mediaa käyttävät omaavat mediankäytön perustaitoja tulkitakseen ja

tuottaakseen informaatiota omaan käyttötarkoitukseensa sopivasti, mutta huomioiden samalla tiedon merkityksen myös muissa median käyttäjissä. (Kotilainen & Kivikuru 1999, 22–23, 25; Merilampi 2014,88.)

Mediataitoja pidetään digitalisoituvassa yhteiskunnassa kansalaistaitona ja niiden oppiminen alkaa jo varhaisessa iässä mediakasvatuksen keinoin. Media muovaa arkea huomaamatta, ja sen vaikutuksia on vaikea arvioida pelkästään mediassa käytettävää aikaa tai sen sisältämää informaatiota. Se vaatii tarkempaa analysointia informaation syntymisestä ja liikkumisesta. Mediakulttuuri syntyy tavallisten mediankäyttäjien ja median ammattilaisten yhteistoimintana, jossa molemmilla osapuolilla on vastuunsa. (Kotilainen & Kivikuru 1999, 22–23, 25; Merilampi 2014, 88.)

4.2 Mediakasvatusympäristö

Mediakasvatusympäristö koostuu fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta ulottuvuudesta. Mediakasvatus ei välttämättä vaadi erityistä välineistöä, joten sitä voidaan toteuttaa varhaiskasvatusyksikön sisällä. Toiminta voidaan viedä myös ulkopuoliseen ympäristöön. (Stakes & Opetusministeriö 2008, 15.) Esimerkiksi retkillä voidaan käyttää älypuhelinia havainnoissa säätä tai etsiessä tietoa nähdystä asioista (Sintonen 2018, 92). Lapset nähdään aktiivisina toimijoita mediakasvatusympäristöjen suunnittelussa ja rakentamisessa. Kasvattajan on aktiivisesti pystyttävä tukemaan ja seuraamaan lapsen mediankäyttöä. Mediakasvatusympäristössä on kuitenkin huomioitava, että lapsi voi kokeilla mediakasvatuksellisia aktiviteetteja myös itsenäisesti. (Stakes & Opetusministeriö 2008, 15.)

Mediakasvatusympäristön tulee herättää lapsessa kiinnostusta, innostusta, kokeilunhalua sekä kannustaa itseilmaisuuksiin. Ympäristön rauhallisuus on huomioitava, jotta mediavälineiden käyttö sekä mediaesitysten katselu ja kuuntelu mahdollistuvat. Avoin ja turvallinen ilmapiiri tukee esiin nousevien mediaan liittyvien kokemusten käsittelyä lapsiryhmässä. Lapsella on myös oikeus olla käyttämättä mediaa. (Stakes & Opetusministeriö 2008, 15.)

4.3 Mediasuhde

Mediasuhteella tarkoitetaan ihmisen henkilökohtaista asennetta, mielenkiintoa ja tuntemuksia erilaisiin mediasisältöihin. Se on jatkuvasti muuttuva prosessi, joka on riippuvainen ihmisen antamista merkityksestä vallitsevalle mediakulttuurille ja sen ilmiöille. Siihen vaikuttaa kiinteästi myös aiemmat mediakokemukset sekä siitä käytävä yleinen keskustelu. (Mediakasvatusseura 2018.) Media välittää tietoa monien muotojen avulla ja muodostaa tiedonsaajaan suhteen tiedon käyttäjänä tai tuottajana. Suhde mediaan määräytyy vuorovaikutuksellisessa tilanteessa, joka on riippuvainen tiedonsaajan antamasta merkityksestä valmiille tai itse tuottamalleen mediasisällölle. (Kotilainen 2009, 8–9.)

Oman mediasuhteen tunnistamiseksi ja siitä tietoiseksi tuleminen vaatii omien arvojen, asenteiden ja tunteiden tarkastelua ja kyseenalaistamista. Sen myötä ihminen voi hallita omia median käyttötarpeita, hyödyntää tai jättää taka-alalle tilannekohtaisesti. (Kupiainen & Sintonen 2009, 122; Mediakasvatusseura 2018.) Palaaminen mediamuistoihin ja niiden tuomiin merkityksiin eri ikäkausina auttaa ymmärtämään oman mediasuhteen kehittymistä (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017, 8).

Mediasuhteesta nouseviin kysymyksiin pyritään vastaamaan mediakasvatuksen keinoin. Aihe on varsin moraalinen, sillä kuka voi määritellä, mitä mediankäyttäjä saa tehdä ja kuinka paljon. (Kupiainen 2009, 167.) Medikasvattajan on tunnistettava oma suhteensa mediaan, jotta tavoitteellinen toiminta on mahdollista (Merilampi 2014, 11). Mertala (2018a, 172–173) toteaa artikkelissaan, ettei varhaiskasvattaja välttämättä ymmärrä varhaiskasvatuksen mediakasvatuksen digitalisoitumista, vaikka itse käyttää digitaalisia välineitä päivittäin.

Medikasvatusta on tarkasteltava varhaiskasvatuksen tavoitteiden ja sen myötä lasten tarpeiden näkökulmasta. Varhaiskasvattajan on tärkeä ymmärtää lapsen suhde mediaan, sillä se nähdään osana lapsen ja aikuisen välistä kasvatussuhdetta. Kasvattajana tuodaan lapselle uudenlaisia näkökulmia ja toimintatapoja mediankäyttäjänä. Nykyinen kulttuuri pakottaakin kasvattajia

haastamaan niin itseään kuin koko työyhteisöään mediasisällön laajuuden keskellä. Ajatusten jakaminen ja ennakkoluuloista keskusteleminen auttaa jokaista työyhteisön jäsentä oman mediasuhteensa jäsentämisessä. (Mertala & Salomaa 2016, 171–174.)

4.4 Digitaaliset välineet ja QR-koodi

Digitaaliset välineet ovat tulleet osaksi arkeamme. Nykyaikaisia välineitä ovat muun muassa tietokone, tabletti ja älypuhelin. (Hassinen 2016, 7.) Myös televisio ja kehittyneet pelikonsolit kuuluvat edelleen perheiden päivittäisessä käytössä olevaan medialaitevarustukseen (Lahikainen & Arminen 2015, 265). Uudenlainen digitaalinen kasvuympäristö sisältää paljon mahdollisuuksia (Repo & Nätti 2015, 81). Jotta myös lapset kykenisivät hyödyntämään mediasisältöä turvallisesti ja tarkoituksenmukaisesti, tarvitaan kasvatuksellista tukea ja ohjausta (Merilampi 2014, 35).

Vaikka digitaaliset välineet eivät ole välttämättömiä mediakasvatuksen toteuttamisessa, tarjoavat ne lapselle laitteiden käyttötaitojen lisäksi monipuolisen kokemusympäristön ja mahdollisuuksia yhteisölliseen toimintaan sekä vuorovaikutukseen. Ne myös mahdollistavat omaehtoisen mediatuottamisen ja luovan itseilmaisun. (Mertala & Salomaa 2016, 167; Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018, 10.) Luova tuottaminen varhaiskasvatuksessa voi tarkoittaa yhdessä tehtyjä digitaalisia tarinoita, kuten videoita (Sintonen 2018, 93).

Varhaiskasvatuksessa yhteinen tekeminen voi lähteä siitä, että ryhmän digikamera tai tabletti otetaan käyttöön ja katsotaan maailmaa kameran läpi. Ryhmäläisten tekemisistä syntyy helposti omia lehtiä, elokuvia ja erilaisia projekteja. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018, 10.) Toiminnan keskiössä ei tällöin ole yksin mediaväline, vaan sillä on olemassa syvempi pedagoginen tavoite (Mertala & Salomaa 2016, 167). Mukana kannettavien mobiililaitteiden etu on se, että ne ovat saatavilla silloin, kun oppimistilanne sitä vaatii. Tällöin korostuu niiden opetuksellinen hyöty: oppiminen tapahtuu niiden kautta, ei ainoastaan niitä käyttämällä. (Sintonen 2018, 92.)

Mediakulttuuri on muuttunut yhä visuaalisemmaksi ja myös lapset käyttävät digilaitteita varsin luontevasti. Digivälineet ovat yleisesti lapsille tuttuja pelaamisen ja mediasisältöjen seuraamisen kautta. (Mediataitokoulu 2015; Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018, 10; Mertala & Salomaa 2016, 167.) Kasvattaja voi kokea roolinsa turhana lapsen digilaitteen käyttötaitoja seuratessa. Mediavälineiden käytössä on tärkeää, että sen käyttö ja sisältö ovat hallussa. Mediavälineet sisältävät monia mahdollisuuksia, mutta myös erilaisia rajoituksia. Kasvattajan perehtyessä näihin, löytää hän itselleen sopivat toiminnan kanavat ja voi ohjata lapsen mediasuhteen rakentumista turvalliseksi. (Sintonen 2009, 188–189.)

QR-koodi-lyhenne tulee englannin kielen sanoista Quick Responce Code. Se on jonkin informaation sisältävä kaksiulotteinen viivakoodi. Koodin informaation sisältö voi olla esimerkiksi internet-sivusto tai tekstitiedosto. (Uskali 2013, 48.) Informaatio näkyy QR-koodissa neliömäisinä pisteinä, joiden määrä on sidottuna tiedon määrään. Myös pisteitä ympäröivä tyhjä tila on koodin osa, joka toimii reittinä ympäröivästä fyysisestä maailmasta virtuaalimaailmaan. (QR-koodi 2018.)

QR-koodi luetaan älylaitteen kameralla, mutta lisäksi älylaitteessa on oltava viivakoodin avaava ohjelma. Ohjelma voidaan ladata älylaitteeseen, mikäli sitä ei ole valmiiksi asennettuna. QR-koodeja käytetään esimerkiksi markkinoinnissa, matkailussa ja journalismissa. Parhaimmillaan mobiililaitteenkäyttäjä välttää internet-osoitteen kirjoittamisen QR-koodia hyödyntämällä ja pääsee kohteeseen liittyvän tiedon lähteille. (QR-koodi 2018; Uskali 2013, 48–50.)

5 Aikaisemmat tutkimukset ja hankkeet

Pekka Mertala on väitöskirjassaan (2018b) tutkinut, miten varhaiskasvatuksen pedagogiikka voidaan toteuttaa digitaalisten välineiden sisällön välityksellä. Tutkimuksessa lähdettiin etsimään vastauksia siihen, mikä on lastentarhanopettajaopiskelijoiden suhde mediakasvatuksen tieto- ja

viestintäteknologiseen rooliin. Lisäksi tarkasteltiin lapsissa herääviä ideoita digitaalisen mediakasvatuksen toteuttamiseksi. (Mertala 2018b.)

Tulokset kertovat, että lasten ja lastentarhanopettajaopiskelijoiden tieto- ja viestintäteknologialle antamat merkitykset eroavat toisistaan: lasten suhde perustuu viihdekäyttöön, kun taas opettajaopiskelijoiden näkökulma kumpuaa oppimisesta ja opettamisesta. Opettajaopiskelijoiden näkemyksissä ilmeni, että digivälineiden käyttöön liitettiin kielteisiä näkemyksiä tarkasteltaessa varhaiskasvatuksen hoidollista ulottuvuutta. Lasten käyttämä aika digilaitteiden parissa kotona herättää erityistä huolta. Tutkimustulokset nähdään merkityksellisinä sekä vallitsevan varhaiskasvatuksen pedagogiikan että lastentarhanopettajakoulutuksen toteuttamisen kehittämistyölle. Varhaiskasvattajien tulee jättää ennakkokäsityksensä taka-alalle ja lähestyä asiaa työn tavoitteiden kautta. Varhaiskasvatus on suunnattu lapsille ja sitä täytyy toteuttaa lapselle merkityksellisillä toimintatavoilla. (Mertala 2018b.)

Saara Salomaa esittelee artikkelissaan (Salomaa 2016) media- ja varhaiskasvatustutkimuksen sekä Hirsjärven kasvatustietoisuusmallin pohjalta rakennetun mediakasvatustietoisuusmallia, joka haastaa varhaiskasvattajia osallistumaan mediakasvatuksen kehittämistyöhön. Mallin tulisi sisältää opetuksellinen, kasvatuksellinen ja hoidollinen ulottuvuus ja lisäksi on huomioitava varhaiskasvatuksen pedagogiset periaatteet. (Salomaa 2016, 138.) Johtopäätöksissään Salomaa (2016, 153) tuo esiin mediakasvattajille kuuluvan tietynlaisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Mediakasvatuksen keinoin on oikeus pyrkiä tukemaan ja ohjaamaan lapsen mediasuhteen kehittymistä. Velvollisuutena on huomioida lapsen omat toiveet ja tarpeet sekä niiden toteutumisen vaikutukset lapsen kasvun näkökulmasta. Lisäksi esiin nousee mediakasvatustietoisuuden merkitys ympäröivässä mediakulttuurissa. (Salomaa 2016, 153–154.)

Salomaa peräänkuuluttaa alle kouluikäisten mediakasvatustutkimusta sekä varhaiskasvattajien mediakasvatusvalmiuksia käsittelevää tutkimusta. Vain sillä tavoin voidaan kehittää laadukkaan mediakasvatuspedagogiikan toteutumista varhaiskasvatuksessa. (Salomaa 2016, 154). Myös Liikenne- ja

viestintäministeriön teettämän Suomen mediapoliittisen nykytilatutkimuksen loppuraportissa (2018) käy ilmi, että maassamme olisi tarvetta kehittää mediakasvatukseen liittyvää tutkimusta ja tutkimusmenetelmiä. Erityisesti kaivataan tutkimusta haavoittuvien ihmisryhmien, lasten ja heidän huoltajien sekä ammatissaan mediakasvatustyötä tekevien mediataidoista. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2018, 3, 176–177.)

Pienten lasten mediankäytöstä tarvitaan myös ajankohtaisempaa sekä kattavampaa tutkimusta, sillä mediaympäristö muuttuu ja tuo uudenlaisia ilmiöitä lasten arkeen. Tutkimustiedon avulla toivottaisiin saatavan esiin riskitekijöitä erilaisiin ongelmatilanteisiin, kuten ”mediakiusaamiseen”, jotta niihin voitaisiin puuttua ennaltaehkäisevästi. Lisäksi mediankäytön motiivit sekä mediasisällöt herättävät kysymyksiä. Lasten äänen kuuleminen tutkimuksissa nähdään erityisen merkityksellisenä. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2018, 3, 176–177.)

Mannerheimin lastensuojeluliitto on julkaissut oppaan ”Mediatehtäviä varhaiskasvatukseen”. Opas sisältää vasun pohjalta kehitettyjä, käytännönläheisiä harjoituksia. Kaikki harjoitukset ovat ammattilaisten ja lasten yhdessä kehittämiä. Harjoitteiden tavoitteena on muun muassa tarjota lapsilähtöisiä mediakasvatusharjoituksia, välittää myönteisiä arvoja ja asenteita, tukea osallisuutta sekä tukea kunnioittavaa kohtaamista. Kasvattaja ja työyhteisö saavat oppaasta vinkkejä siihen, kuinka mediakasvatus vahvistaa lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja ja kuinka kohdata mediakulttuuri. Kasvattajaa rohkaistaan kehittämään omaa mediakasvatuksellista työtään ja tukemaan mediakasvatuksen pitkäjänteistä pedagogista suunnittelua. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018, 4–5.)

Harjoituksia suositellaan päiväkotij- ja esiopetusikäisille 3–7 vuotiailla lapsilla. Harjoituksia on monenlaisia ja eritasoisia. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset voivat soveltaa niitä pienryhmätöinnässä, leikkituokioissa tai kehittää niistä laajemman projektin. Harjoituksista voi muokata omalle ryhmälle sopivan kokonaisuuden, joka tukee ryhmän vasua ja sen tavoitteita. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018, 11.)

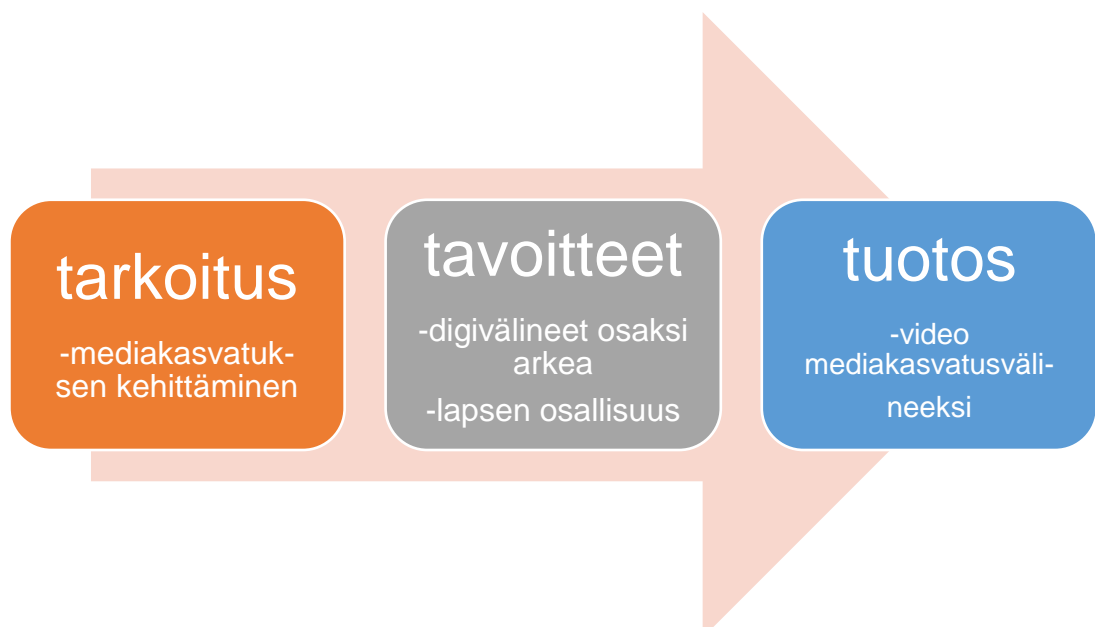
6 Opinnäytetyön lähtökohdat

6.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kehittää Harakankellon päiväkodin mediakasvatusta. Tavoitteenamme oli rohkaista ja innostaa päiväkodin lastentarhanopettajia käyttämään mediakasvatuksessaan nykyaikaisia digitaalisia välineitä. Lisäksi tavoitteena oli saada lapset osallisiksi kehittämistyöhön ja kannustaa yhdessä tekemiseen vuorovaikutuksellisesti aikuisen kanssa.

Tavoitteet saavuttaaksemme järjestimme osallistavan toimintapäivän ja teimme tuotoksena opetuksellisen videon. Toimintapäivästä kerätyllä tiedolla oli tavoitteena kerätä materiaalia videoon. Videon tehtävä oli toimia mediakasvatusvälineenä lastentarhanopettajille ja innostaa heitä käyttämään toimintapäivän aikana testattuja menetelmiä. Lisäksi video sisältää muita vinkkejä digitaalisten välineiden hyödyntämisestä mediakasvatuksessa. Lapsille video antaa mahdollisuuden palata toimintapäivän kokemuksiin.

Alla olevassa kaaviossa 1 (kaavio 1) on kuvattu opinnäytetyömme tarkoitus ja tavoitteet sekä syntyvä tuotos.

Kaavio 1. Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

6.2 Toimeksiantajana Harakankellon päiväkoti

Opinnäytetyön toimeksiantajamme toimi yksityinen päiväkoti Harakankello Joensuussa. Se on avattu vuonna 2009 ja siellä työskentelee kaksi lastentarhanopettajaa. Päiväkoti on 14-paikkainen ja toiminta tapahtuu 0-6-vuotiaiden sisarusryhmässä. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on tiivistä ja päiväkodin arkea tehdään näkyväksi Harakankellon omassa blogissa ja Facebook-ryhmässä. (Päiväkoti Harakankello 2018.)

Päiväkodin toiminnassa korostuu lapsilähtöisyys ja leikinomaisuus. Leikki on toiminnan lähtökohtana ja sille varataan paljon aikaa. Sen rinnalla painotetaan liikunnan ja luonnon merkitystä. Lapset nähdään aktiivisina oppijoina, joten heitä kannustetaan tutkimaan ja oivaltamaan itse. Arkeen mahtuu myös paljon lämpöä, läheisyyttä ja aikuisen syyliä. (Päiväkoti Harakankello 2018.)

7 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

7.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyön tavoitteisiin pääsemiseksi ja sille asetettujen tehtävien ratkaisemiseksi valitsimme työn toteuttamistavaksi toiminnallisen opinnäytetyön. Vilkan ja Airaksisen (2003, 9) mukaan toiminnallinen opinnäytetyö on käytännönläheinen keino lähteä tarkastelemaan ja etsimään ratkaisua konkreettisesti olemassa olevalle tehtävälle. Toiminnallisessa opinnäytetyössä keskeistä on tiettyjen ihmisten osallistuminen suunniteltuun toteutukseen. Suunnitteluvaiheessa aiheen rajausta tulee tehdä huomioiden osallistujat. (Vilka & Airaksinen 2003, 38.)

Vilkan ja Airaksisen mukaan toiminnallisissa opinnäytetyöissä voidaan hyödyntää tutkimuksellisia menetelmiä, kun tarvitaan selvitystä kohderyhmän tarpeista. Tutkijalla on kuitenkin oltava tiedossaan, millaista tietoa tarvitsee, keneltä sitä voisi saada ja millaisin keinoin. Näin kerättyä laadullista aineistoa ei välttämättä

tarvitse analysoida yhtä tarkasti kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä tehtäisiin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 56–58.) Koska käytimme työssämme tutkimuksellisia menetelmiä, hankimme tutkimusluvan päiväkodilta (liite 1). Toiminnallisen osuuden myötä syntyy konkreettinen tuotos (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9). Tuotoksella puhutellaan sen käyttäjiä, minkä vuoksi se tehdään heidän tarpeita ja toiveita kuunnellen (Vilkkä & Airaksinen 2003, 129). Kehittämistyössämme tuotokseksi valikoitui päiväkodin toiveesta video.

Toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu lisäksi kirjallinen raportti (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9). Raportti sisältää auki kirjoitettuna aiheen tietoperustana toimivat keskeiset käsitteet sekä aiemmat tutkimukset, opinnäytetyöprosessin vaiheet ja kulun sekä arvioinnin suhteessa viitekehukseen. Prosessissa korostuu dokumentointi eri tavoin ja toiminnan eri vaiheissa, sillä lukijan täytyy kirjoitetun raportin pohjalta ymmärtää prosessin sisältö vaiheineen. Tuotetut dokumentit tekevät työskentelyn näkyväksi ja tukevat kirjoittajaa raporttia työstäessä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 65, 82–83.)

7.2 Avoin haastattelu

Laadullisia tutkimusmenetelmiä käytetään selvittäessä kohderyhmän näkemyksiä heille suunniteltavassa toiminnassa (Vilkkä ja Airaksinen 2003, 63). Haastattelu on kahden ihmisen välinen vuorovaikutustilanne, jossa haastateltava kertoo haastattelijalle kokemuksiaan tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelijan taidot vaikuttavat pitkälti siihen, mitä hän saa kohteestaan selville. Vastauksien yksityiskohdista pyritään muodostamaan kokonaiskuva. (Kananen 2014, 72.)

Avoin haastattelu muistuttaa eniten tavallista keskustelutilannetta, jossa puhutaan jostain tietystä aiheesta. Voidaan puhua myös syvähaastattelusta, jolloin avoimia haastatteluja tehdään saman haastateltavan kanssa useampia kuin yksi. Toisaalta pelkästään yhdellä haastattelukerralla voidaan saavuttaa syvähaastattelunomainen tilanne, jos käsiteltävä aihe on suppea. (Eskola & Suoranta 2014, 87–88.) Syvähaastattelu on teemahaastattelua vapaampi muoto, sillä siinä keskustellaan aiheesta ilman valmiita teemoja. (Kananen 2014, 70).

Tarvitsimme tietoa ryhmän toiveista ja tarpeista toimintapäivän suunnitteluun. Toimeksiantajan kanssa käydyssä aloituskeskustelussa sovelsimme avointa haastattelua. Valitsimme avoimen haastattelun menetelmäksi, sillä vapaamuotoinen haastattelutilanne antaa molemmille osapuolille mahdollisuuden tuoda esiin omat ideansa siinä hetkessä. Teimme haastattelun tueksi kysymysrunгон (liite 3.)

7.3 Osallistavat menetelmät

Kehittämistoiminnassa osallistaminen nähdään merkityksellisenä, jotta toiminta suuntautuu ja etenee osallistujien ehdoilla. Jotta toiminnan tavoitteet voidaan saavuttaa, on toimijoiden osallisuuden mahdollistaminen prosessin alusta alkaen tärkeää. (Toikko & Rantanen 2009, 89–90.) Varhaiskasvatuksessa lapset ja aikuiset oppivat yhdessä, toinen toisiltaan jakamalla ajatuksia sekä hyödyntämällä erilaisia toimintatapoja. Luottamuksellinen ja rohkaiseva ryhmä on pohja yhdessä tekemiselle ja sen kautta osallisuuden tunteen syntymiselle. (Stakes 2016, 29.)

Osallistamisen kautta pyrkimyksenä on saavuttaa toimijoiden tarpeet ja intressit sekä kehittämistyön toteuttamisessa, että syntyvässä tuotoksessa. Parhaimmillaan saadaan kaikkien osallistujien tiedot ja taidot käyttöön ja samalla tarjoutuu mahdollisuus laajentaa omia näkökulmia eri tilanteissa. (Toikko & Rantanen 2009, 89–91.) Valitsimme osallistavat menetelmät tiedonkeruumenetelmäksi, sillä näin annamme kaikille mahdollisuuden tulla kuulluksi tekemisen kautta. Osallistavat menetelmät on tuttu toimintatapa toimeksiantajan päiväkodissa, joten niiden käyttö tiedonkeruumenetelmänä lisää luotettavuutta.

7.4 Havainnointi ja dokumentointi

Havainnointi on luonnollisessa ympäristössä asiayhteydessään tapahtuvaa ihmisen tai ihmisten tietoista tarkkailua. Havainnointi vaatii ohjaajalta halua aistia ympäristön tapahtumia sekä käsitystä siitä, mitä havainnoidaan ja miksi. Havainnointi sopii käytettäväksi menetelmäksi ihmisten väliseen

vuorovaikutukselliseen toimintaan, jota ei voida ennakoida tai joka sisältää nopeasti muuttuvia tilanteita. Menetelmä soveltuu käytettäväksi hyvin silloin, kun kohteena on lapsi. (Vilkkä 2006, 33.)

Osallistuva havainnointi tarkoittaa aineiston keruutapaa, jossa havainnoitsija osallistuu jollain tavoin kohderyhmän toimintaan. Lähtökohtaisesti havainnointitilanteen vuorovaikutus syntyy havainnoitavien henkilöiden toimesta ja havainnoitsijan tulee välttää vaikuttamasta tapahtumien kulkuun. Havainnoitsija voi toimia myös ulkopuolisena toimijana. Havainnointia voidaan tehdä noudattaen valmiiksi tehtyä suunnitelmaa tai antaa havainnointitilanteen ohjata havaintojen tekemistä. Usein nämä kaksi tapaa yhdistyvät havainnoitsijan toiminnassa. (Eskola & Suoranta 2014, 99–103.)

Dokumentoimalla havainnot tehdään tiedonkeruu näkyväksi ja todistettavaksi. Dokumentointikeinoina voidaan käyttää päiväkirjaa, videointia ja nauhoitusta. Näiden lisäksi havainnoitsija kirjaa ylös muistiinpanoja havainnointitilanteen aikana. Näin nopeasti etenevät tilanteet yksityiskohtineen eivät jää havainnoitsijan muistin varaan. (Kananen 2014, 67–69.)

Eettisesti ajateltuna havainnointi tiedonkeruumenetelmänä vaatii luvan havainnoitavalta (liite 2). On myös tärkeä pohtia, miten ja missä vaiheessa kohderyhmälle kerrotaan tapahtuvasta havainnoinnista. Havainnointi subjektiivisena toimintana muuttuu helposti havainnoitsijan tekemien ennakkoletusten tai johtopäätösten vuoksi. Tosiasia on myös se, ettei havainnoitsija välttämättä kykene huomaamaan kaikkia merkityksellisiä asioita havainnointitilanteessa. (Eskola & Suoranta 2014, 102–103.)

Havainnointi valikoitui meille sopivaksi menetelmäksi, sillä sen avulla voidaan saada tietoa ja arviota toimintapäivästä. Tietoa tarvitaan rastien tapahtumista, tuotoksista ja osallistujien reaktioista sekä jäsenten välisestä tehtävienjaosta. Kerätyn tiedon pohjalta muodostetaan tuotosvideon sisältö. Ulkopuolinen havainnointi mahdollistaa laajan kokonaiskuvan saamisen koko ryhmän toiminnasta. Sen sijaan osallistuva havainnointi antaa tarkempaa tietoa ryhmän sisällä tapahtuvasta vuorovaikutuksesta ja oppimisesta. Ulkopuolinen

havainnoitsija käyttää väljää havainnointilomaketta dokumentointivälineenä (liite 4).

7.5 Opinnäytetyöpäiväkirja

Opinnäytetyöpäiväkirjaan dokumentoidaan säännöllisesti opinnäytetyöprosessia henkilökohtaisten kokemusten ja näkemysten pohjalta. Päiväkirjassa puntaroidaan vaihtoehtomahdollisuuksia sekä pohditaan syitä ja seurauksia eri vaiheissa tapahtuville ilmiöille. Se on myös osana ja tukemassa opinnäytetyöprosessin analysointia, reflektointia ja arviointia sekä helpottaa raportin kirjoittamista. (Vilka & Airaksinen 2003, 19–20.)

Päiväkirjaan dokumentointi voi tapahtua eri muotoja, kuten sanoja, ääntä ja kuvaa hyödyntäen. Kun päiväkirjaan on kirjattu monipuolisia, pieniäkin asioita, voi niillä olla suuri merkitys tarkastellessa prosessia jälkeen päin. (Vilka & Airaksinen 2003, 19–20.) Toikon ja Rantasen (2009) mukaan kehittämistyön päiväkirja on kehittäjän omaa reflektointia (Toikko & Rantanen 2009, 81). Sen vuoksi raportissamme käytämme menetelmän nimenä reflektiopäiväkirjaa.

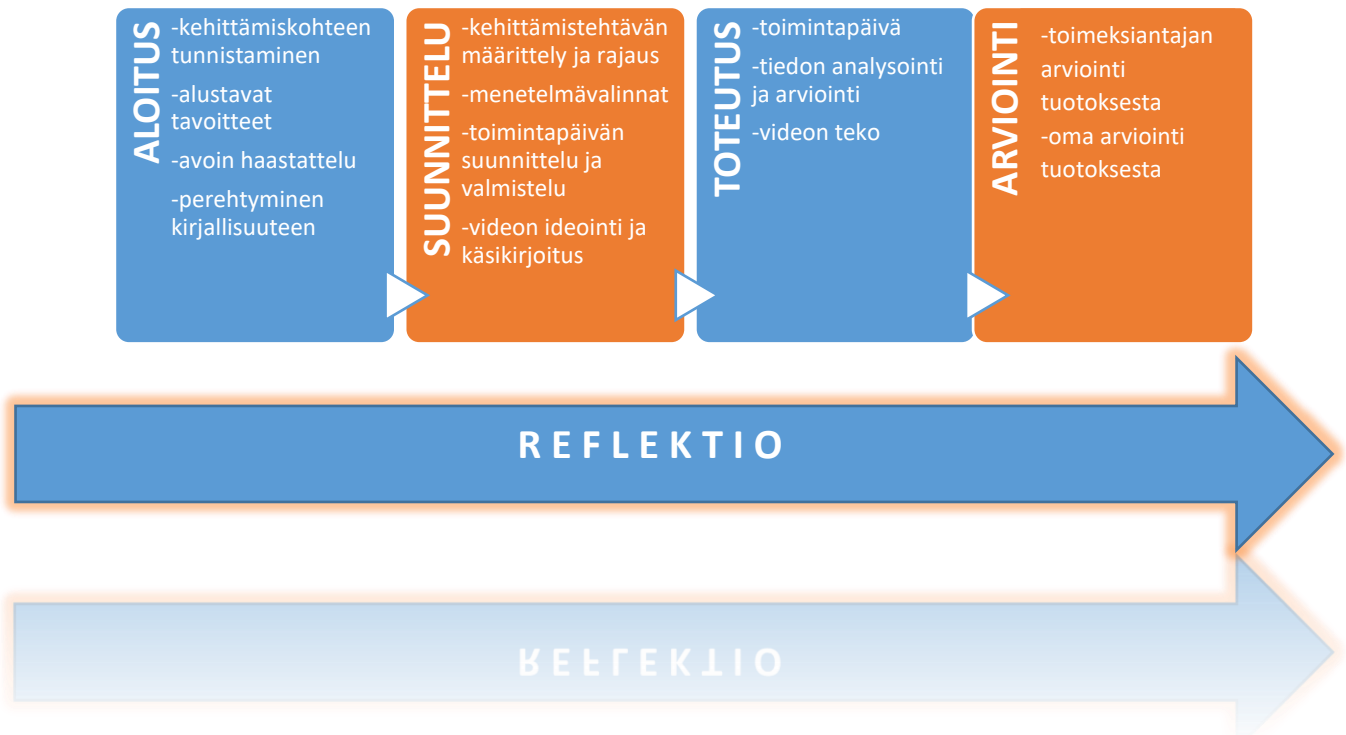
Valitsimme opinnäytetyöpäiväkirjan menetelmäksi, sillä se antaa tilaa omille ajatuksillemme. Opinnäytetyöntekijöinä se antaa meille keinon tarkastella omia tuntemuksia ja ajatuksia. Niistä keskustellessa parin kanssa voidaan löytää ratkaisuja ja suunnata työskentelyä eteenpäin kohti tavoitteita. Opinnäytetyöpäiväkirjaan kirjoitetaan havaintoja ja tapahtumia, mikä helpottaa meitä raportointivaiheessa.

8 Kehittämisen prosessin kulku

8.1 Kehittämistyön prosessikaavio

Kehittämisen prosessimme kulku mukailee Salosen (2013, 20) kehittämistyön konstruktivistista mallia (kaavio 2). Malli havainnollistaa työmme vaiheita, jotka

kulkevat osittain päällekkäin prosessin aikana. Arviointi kulkee mukana koko prosessin ajan ja sitä tehdään jatkuvasti prosessin eri vaiheissa.

Kaavio 2 Prosessin kulku

8.2 Aloitus- ja suunnitteluvaihe

Aloitusvaihe on koko prosessin käynnistävä vaihe, jossa suunnitellaan ja esitellään tuleva kehittämistehtävä. Samalla hahmotetaan prosessiin osallistujat ja rajataan tehtävää kohderyhmälle sopivaksi. (Salonen 2013, 17.) Kehittämistyömme aloitusvaiheessa aiheeksemme oli valikoitunut mediakasvatus sekä toiminnallinen toteutustapa. Kiinnostuksenamme oli erityisesti nykyaikaisten digitaalisten välineiden hyödyntäminen mediakasvatuksessa. Otimme yhteyttä toimeksiantajaamme ja esittelimme ajatustamme kehittämistyöstä. Myöntävän vastauksen saatua sovimme tapaamisesta ja aloituskeskustelusta päiväkodilla.

Aloitusvaiheessa toimeksiantajan kanssa käydyssä keskustelussa hyödynsimme avointa haastattelua. Olimme laatineet ennalta väljän kysymysrunгон (liite 3). Tarvitsimme tietoa lastentarhanopettajien toteuttamasta tämän hetkisestä

mediakasvatustilanteesta. Lisäksi halusimme tietää, käyttävätkö he digitaalisia mediavälineitä arjessaan. Sen myötä kehittämistehtävämme rajautui ja tavoitteet alkoivat selkiytyä. Haastattelussa kartoitettiin myös tarpeita ja toiveita toiminnallisen osion sisällön suunnitteluun.

Haastattelussa lastentarhanopettaja vastasi kysymyksiin koko ryhmän puolesta. Työmäärä olisi kasvanut liian suureksi, jos olisimme keränneet tiedon kaikilta osallistujilta. Haastattelutilanteessa tuli esiin myös muita kehittämistyöhön liittyviä asioita. Keskustelimme ja sovimme muun muassa aikatauluista, osallistujista, lupa-asioista sekä ideoimme tuotosta. Lastentarhanopettajan toiveesta päädyttiin videotuotokseen. Sovimme, että sen tekemiseen käytettäisiin toiminnasta otettuja kuvia ja videoita. Videotuotoksen ideana olisi innostaa ja kannustaa lastentarhanopettajia käyttämään digivälineitä mediakasvatustyössään sekä lapset voisivat palata toiminnallisen osuuden tapahtumiin jälkikäteen.

Aloituspaiheesta siirrytään suunnitteluvaiheeseen, jossa laaditaan kehittämistyön kirjallinen suunnitelma. Suunnitelmaan kirjoitetaan kehittämistyön tavoitteet, prosessin kulku, menetelmävalinnat sekä kaikki muu mitä siinä vaiheessa prosessia tiedetään. (Salonen 2013, 17.) Aloitimme suunnitelman kirjoittamisen tarkentamalla opinnäytetyömme tavoitetta ja tehtävää. Haastattelusta ilmeni, että päiväkodin lastentarhanopettajat tarvitsevat rohkaisua digitaalisten välineiden hyödyntämiseen mediakasvatuksessa. Myös lapsiryhmän tarpeet sekä osallisuus antoivat suuntaa työn suunnittelulle. Perehdyimme syvemmin aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja tutkimuksiin teoreettisen viitekehyksen rakentamiseksi. Vasu oli alusta alkaen työskentelymme perusta.

Kehittämistyössämme oli merkityksellistä saada sekä lastentarhanopettajan että lapset tiedontuottajiksi. Mielestämme kokemus digitaalisten välineiden käytöstä syntyy konkreettisesti kokeilemisen avulla. Kuten haastattelussakin tuli esiin, ideoita mediakasvatukseen löytyy runsaasti. Resurssit kuitenkin rajoittavat mediakasvatuksen suunnittelua ja toteuttamista myös Harakankellon päiväkodilla. Tämä lisäsi kehittämistyön tarpeellisuutta ja meidän ulkopuolista panostamme.

Suunnitteluvaiheessa tutustuimme Internetin mediakasvatustarjontaan ja päätimme ottaa QR-koodit käyttöön tuodaksemme mukaan nykyistä mediasisältöä. Päädyimme toteuttamaan ryhmälle toimintapäivän, jossa ratkotaan mediakasvatustehtäviä käyttämällä tablettia sekä älypuhelinta. Koska mediakasvatus käsittää muutakin kuin käytettävät välineet, suunnittelimme tehtävät vasun oppimisen alueiden pohjalta. Näin lapset pääsivät kokeilemaan mediakasvatusta leikinomaisin keinoin.

Toimintapäivä pidettiin lastentarhanopettajien toiveesta luonnon maisemissa päiväkodin läheisellä pururadalla. Alkuhaastattelun pohjalta mahdollistimme kaikenikäisten lasten osallistumisen toimintapäivään. Rastien suunnittelussa huomioitiin niiden soveltuminen 2–5 vuotiaille lapsille. Rasteille oltiin toivottu liikunnallisia ja draaman keinoja, jotka ovat heidän lapsiryhmälleen sopivia toimintatapoja. Huomioimme tämän rastien suunnittelussa. Rastien sisällöt avataan seuraavassa alaluvussa. Lapset ovat tottuneet toimimaan pienryhmissä, joten tuntui luontevalta suunnitella rastit kierrettäväksi pienemmissä ryhmissä.

Päätimme, että tietoa kerätään havainnoimalla osallistujien toimintaa sekä dokumentoimalla tapahtumia valokuvin. Havainnointia tapahtuu ulkopuolisena havainnointina toisen opinnäytetyöntekijän toimesta. Sitä suunnitellaan ennen toimintapäivää ja havainnot kirjataan ylös. Havainnointia tapahtuu myös osallistuvassa muodossa, kun toinen meistä toimii lapsiryhmän ohjaajana toimintapäivän tehtäviä suorittaessa. Valokuvaus jää ulkopuolisen havainnoitsijan vastuulle, mutta ohjaamme myös pienryhmiä ottamaan valokuvia toiminnan lomassa.

Kirjallisen suunnitelman valmistuttua aloimme suunnitella ja valmistaa toimintapäivän rastien sisältöjä. Etsimme vinkkejä internetistä ja käytimme mielikuvitustamme niiden soveltumiseksi kohderyhmällemme. Loimme teksti- ja kuvatiedostoja, askartelimme ja kuvasimme Kaisa-Kävyn ohjevideoita. Päätimme, että rasteja on yhteensä neljä ja lisäksi suunnittelimme lisärastin, sillä oletimme ryhmien suorittavan rastit eri tahdissa. Rasteja valmistellessa ideoimme myös tuotosvideon sisältöä sekä käsikirjoitusta.

Kehittämistyön suunnitelman hyväksymistä odotellessa viimeistelimme toimintapäivän rastit luomalla QR-koodit QR-koodi-generaattorilla ja tulostimme koodit paperille. Hankimme Karelia-ammattikorkeakoululta lainaan tabletit. Asensimme tableteille tarvittavat sovellukset sekä perehdyimme itse niiden käyttöön. Kävimme tarkastamassa toimintaympäristön pururadalla. Valitsimme rasteille sopivat paikat sekä testasimme äänentoistoa sekä internetyhteyttä luonnon ympäristössä. Teimme myös päätökset meidän välisestä työnjaosta toimintapäivän aikana. Kävimme vielä päiväkodilla kertomassa toimintapäivän kulusta sekä käytännön asioista lastentarhanopettajille.

8.3 Toteutusvaiheen kuvaus

Toteutusvaihe alkoi toimintapäivällä. Toimintapäivän aamuna menimme hyvissä ajoin pururadalle kokoamaan rastirataa ja testasimme vielä kertaalleen internetyhteyden ja äänentoiston. Valmistelimme myös osallistujille arviointiin liittyvän pisteen. Toiminnan alkaessa osallistujille kerrottiin toimintapäivän kulusta ja sisällöstä. Näytimme heille kuvan QR-koodista ja esittelimme älypuhelimien ja tabletin, joilla koodit avataan. Lisäksi keskustelimme niistä yleisesti sekä muistuttelimme laitteiden asianmukaisesta käsittelystä. Lapset jaettiin kolmeen ryhmään ja jokaisessa ryhmässä oli yksi aikuinen mukana. Kullekin ryhmälle jaettiin yksi tabletti. Lapsille jaettiin motivaattoriksi valmistamamme passit, joihin lapset saivat liimata tarran rastin suoritettuaan. Rastit oli numeroitu ja ryhmät kulkivat niitä järjestyksessä. Luomamme mediahahmo Käpy-Kaisa toivotti osallistujat tervetulleiksi videon välityksellä sekä antoi ohjeita muilla rasteilla.

Rastilla numero yksi QR-koodin takaa aukesi linkki säälauluun, joka kuunneltiin yhdessä. Tämän jälkeen kuvavinkit johdattelivat ryhmäläisiä havainnoimaan ja tutkimaan sen hetken säätä käyttäen eri aisteja. Havainnoista keskusteltiin ryhmässä. Olimme tehneet avuksi päivän säätaulun, johon ryhmäläiset kokosivat tekemistämme säämerkeistä sopivimmat. Tämän jälkeen ryhmäläiset valokuvasivat säätaulunsa tabletilla. Rastin sisältö pohjautuu ”Ilmaisun monet muodot” sekä ”Tutkin ja toimin ympäristössäni” oppimisen alueisiin.

Rastilla numero kaksi Käpy-Kaisa ohjasi ryhmäläisiä etsimään erilaisia ja erivärisiä luonnonmateriaaleja lähiympäristöstä. Jokainen lapsi haki lähiympäristöstä jotain vihreää ja ruskeaa, kovaa ja pehmeää sekä jotakin tuoksuva. Vasun oppimisen alueista rastilla toteutettiin ympäristökasvatusta, joka kuuluu ”Tutkin ja toimin ympäristössäni” alueeseen. Kerätyistä luonnonmateriaaleista koottiin yhteistyössä Käpy-Kaisalle maja, joka valokuvattiin tabletilla. ”Ilmaisun monet muodot” -alue toteutui kuvallisessa ilmaisussa, kun lapset kokeilivat taiteen tuottamista eri keinoin ja eri materiaaleja käyttäen. Taideteoksia tutkittiin yhdessä ja keskusteltiin esiin nousevista tunteista ja ajatuksista.

Rasti numero kolme oli Quiver-sovellus rasti, jossa heräteltiin henkiin lasten aikaisemmin värittämiä värityskuvia. Värityskuvassa oleva QR-koodi avattiin Quiver-sovelluksella ja tämän jälkeen sovellus herätti lapsen värityskuvan leijumaan ilmaan. Sovellus antoi lapselle mahdollisuuden erilaisiin toimintoihin kuten kuvan liikuttamiseen ja sen kolmiulotteisuuden hahmottamiseen. Oppimisen osa-alueen ”Minä ja meidän yhteisömme” mediakasvatus toteutui lasten ja aikuisten pohtiessa yhdessä leijuvan kuvan todenmukaisuutta. Tällä rastilla lapset saivat kokeilla myös älypuhelimien käyttöä välineenä.

Rastilla numero neljä lapset pääsivät tutustumaan metsän eläimiin sekä heidän ääntelyihin kuvien ja ääninäytteiden avulla. Lapset liikkuvat metsän eläinten lailla pururadan kuntolaitteilla. Metsän eläimiin tutustuttiin draaman, liikunnan ja leikin kautta. ”Kasvan, liikun ja kehityn” -oppimisen alueessa korostetaan monipuolista ja leikinomaista liikkumista yksin ja ryhmässä.

Lisärastilla ryhmäläiset tunnistivat valitsemistamme kuvista pinnalla olevia media hahmoja. Olimme valinneet lasten suosimia animaatio hahmoja, kuten NinjaGo ja HelloKitty. Rasti suunniteltiin ajatellen erityisesti lasten mielenkiinnonkohteita ja ideanamme oli nostaa esiin lasten nykyiset suosikkimediahahmot, mikä onkin yksi varhaiskasvatuksen mediakasvatuksen lähtökohdista.

8.4 Toteutuksen arviointi

Lopuksi keräsimme osallistujilta arviota toimintapäivästä. Ensin osallistujia pyydettiin valokuvaamaan ryhmänä lempirasti. Värityskuvarasti, jossa käytettiin Quiver-sovellusta, sai eniten suosiota. HavaitSIMME itsekIn rastin olevan suosituin, sillä lapset halusivat palata siihen uudelleen ja siinä vietettiin aikaa muita rasteja pidempään. Havaintojemme mukaan isoimmat lapset ymmärsivät sovelluksen idean ja osasivat käyttää sitä itsenäisesti. Sen sijaan pienimmät lapset keskittyivät isompien lasten seuraamiseen, mutta innostus oli nähtävissä heidänkin kasvoiltaan.

Koko päivää arvioitiin heittämällä käpy laatikkoon, jossa oli hymynaaman tai surunaaman kuva. Enemmistö valitsi hymynaamalaatikon. Toimintapäivän jälkeen lähetimme vielä toimeksiantajalle tekemämme arviointilomakkeen sähköpostilla (liite 5). Rastien sisältöä arvioitaessa vastauksessa todettiin rastien soveltuvan kaikenikäisille. Rastit koettiin monipuolisina ja jokaiselle lapselle löytyi jotakin mieluista tekemistä. Säälaulu innosti osan lapsista jopa laulamaan.

Osa rasteista koettiin vaikeusasteeltaan helppoina, mikä turhautti ryhmän isoimpia lapsia. Lisärasti sai etenkin tästä syystä kehuja, sillä nopeimmat suorittajat pääsivät ratkomaan rastin tehtävää odottelun välttämiseksi. QR-koodien avaaminen itsessään koettiin kivana suorituksena ja lapset olivat tarkkoja vuoroistaan. Huomasimme, että lapset odottivat jännittyneinä koodin takaa aukeavaa tehtävää. Tuulinen sää hankaloitti välillä äänentoiston kuuluvuutta, jolloin aikuisen piti lukea tehtävänanto lapsille paperilta. Se vähensi mielenkiintoa osalla lapsista.

Arvioitaessa digivälineiden käyttöä opetuksessa nousi vastauksessa esiin, että tabletit olivat ensimmäistä kertaa lasten käsissä. Aiemmin niitä oli käytetty kuta kuinkin vain aikuisen hallussa, eikä niitä ollut käytetty ennen ulkona. Lastentarhanopettajat kokivat onnistumisen tunteita muun muassa siitä, että tabletit eivät rikkoudukaan lasten käsissä. Toiselle vastaajalle päivä sisälsi enemmän uutta opittavaa, kuten tabletin käyttö ja käyttämämme QR-koodit. Tämä ilmeni meille jo toimintapäivän alussa, minkä vuoksi ulkopuolinen

havainnoitsija päätyi tarkkailemaan ja tukemaan toisen lastentarhanopettajan ryhmää enemmän.

Lapsista tehdyt havainnot sekä heiltä kuullut kommentit osoittivat, että toimintapäivä oli kokonaisuudessaan mieluinen. Lastentarhanopettajat harmittelivat lopussa kerätyn osallistavan arvioinnin yhteydessä sitä, kuinka osa lapsista laittoi kävyn surunaamaan toisen lapsen yllyttäessä. Käyttämämme tarrapassi nähtiin motivoivana ja lapset olivat sitä näyttämällä kertoneet vanhemmilleen toimintapäivästä. Pienryhmätyöskentely arvioitiin toimivaksi, koska kaikki pääsivät näin hyvin osalliseksi eikä odottelu turhauttanut. Lapset totesivat pitäneensä meistä ohjaajina.

Pyysimme arviota toimintapäivän hyödynnettävyydestä tulevassa mediakasvatustyössä. Lastentarhanopettajat kertoivat aikovansa hankkia oman tabletin ryhmän käyttöön. Innostuneisuus QR-koodirataa kohtaan ilmeni jopa heidän ideana kehittää lasten perheitä osallistavan QR-koodiradan.

8.5 Tuotosvideon synty ja kuvaus

Toteutusvaiheen lopuksi aloimme työstämään tuotosvideota. Aluksi kävimme keskenämme läpi toimintapäivän aikana tehdyt havainnot ja osallistujilta saadun arvion. Katsoimme läpi päivän aikana otetut kuvat sekä videot ja niiden pohjalta reflektoimme tapahtunutta sekä omaa toimintaamme. Vastaukset saatuamme hyödynsimme niitä tuotoksen käsikirjoitukseen, jonka teimme ennen kesälomataukoa. Toimintapäivästä saadun arvion pohjalta aloimme suunnitella tuotosvideota. Kuten arviosta kävi ilmi, videon sisällön tulisi palvella kaikenikäisiä lapsia lastentarhanopettajia unohtamatta. Halusimme videon myötä innostaa lapsia palaamaan toimintapäivän tapahtumiin ja antaa lastentarhanopettajille vinkkejä jatkaa digivälineiden ja sovelluksien hyödyntämistä tulevassa mediakasvatustyössä.

Videon sisällön suunnittelussa korostimme vasun oppimisen osa-alueita. Näin saimme näkyväksi lastentarhanopettajan pedagogisen näkökulman. Mannerheimin lastensuojeluliiton materiaaleista sekä Facebookin

Varhaiskasvattajien materiaalipankki -ryhmästä poimimme hyödyllisiä lastentarhanopettajien suosimia harjoituksia ja sovelluksia.

Aloitimme videon kuvalla, jossa avattiin QR-koodia (liite 6, kuva 1). Näin katselija pystyi muistuttelemaan mieleensä toimintapäivän tapahtumia. Valitsimme monipuolisesti kuvia jokaiselta rastilta saadaksemme oppimisen osa-alueet näkyväksi katsojalle. (liite 6, kuva 2) Quiver-sovellus sai eniten suosiota, joten halusimme laittaa siitä useamman kuvan videolle. Muistutuksena aikuisille lisäsimme kuviin suoria lainauksia mediakasvatuksen toteuttamisesta vasusta.

Liitimme videoon otteen toimintapäivässä kuvatusta videosta, jossa lapset rakensivat Käpy-Kaisan majaa luonnonmateriaaleista. Siitä näkyi mielestämme lasten aktiivinen toiminta, luovuus sekä yhteistyötaidot. Lisäksi halusimme nostaa esiin lasten tekemät tuotokset kuvin (liite 6, kuva 3). Säilyttääksemme anonymiteetin käytimme kasvojen peittämiseksi liikkuvia eläinten 3D-kuvia, joiden tarkoitus oli samalla herättää mielenkiintoa. Taustamusiikkina käytimme videonmuokkausohjelman valmista teemamusiikkia.

Videon loppupuolelle lisäsimme katsojia osallistavan mediakasvatustehtävän, jossa piti tunnistaa tuttuja mediahahmoja toimintapäivän lisärastilta (liite 6, kuva 4). Jatkoideana kehotimme osallistujia luomaan oman mediahahmon heidän blogiinsa esiteltäväksi. Tehtävän tarkoituksena oli kannustaa osallistujia luomaan ryhmälle ominaista mediakasvatusta sekä videon katselun ohella toimimaan itse. Koska toiselle lastentarhanopettajalle mediavälineiden käyttö oli vieraampaa, halusimme rohkaista lastentarhanopettajia niiden hyödyntämiseen. Valitsimmekin kuvia, joissa näkyi niin lasten kuin aikuisten innokkuus ja osaaminen sekä yhdessä tekeminen. Keksimme videoon iskulauseen: ”Minä osaan, sinä osaat, me osaamme”.

Lisäksi laitoimme videoon listan ehdotuksia, mitä ryhmä voisi digitaalisia välineitä hyödyntäen tehdä (liite 6, kuva 5). Niitä olivat esimerkiksi vloggaus eli blogin tuottaminen videona, kuvasuunnistus sekä levyraati. Hyödyllisinä sovelluksina suosittelimme esimerkiksi Nuottiniittyä ja Molla ABC:ta. Videon valmistuttua lähetimme tuotoksen toimeksiantajalle arvioitavaksi. Toimeksiantajan arvion

mukaisesti pidensimme muutaman kuvatekstin katseluaikaa, jotta katsoja pystyy syventymään niin tekstin kuin kuvan sanomaan. Kehittämistyöprosessin päätteeksi syntyy valmis konkreettinen tuote, joka oli meillä video.

9 Tuotoksen arviointi

9.1 Osallistujien arvio

Lähetimme sähköpostilla arviointikysymyksiä päiväkodille, jolla pyysimme lastentarhanopettajien ja lapsen arviota videosta. Ensimmäisenä halusimme selvittää sen, mitä ajatuksia video ensi katsomalta herätti katselijoissa. Lastentarhanopettajien mielestä video oli sopivan pituinen, myös lapset jaksoivat katsoa sen loppuun. Videosta tuli esiin hyvin lasten tekeminen. Lyhyet tekstit koettiin toimiviksi kuvien kanssa. Sen sijaan pidempiä tekstejä oli ollut haastavampaa lukea, mutta niiden sisältö koettiin tärkeäksi. Taustalla olevaa musiikkia lastentarhanopettajat pitivät hyvänä, eikä se vienyt liikaa huomiota muulta sisällöltä.

Pyysimme lastentarhanopettajia kysymään lapsilta kommentteja videosta. Lasten huomioi oli kiinnittynyt liikkuviin eläinaiheisiin 3D-malleihin, joilla olimme peittäneet lasten kasvot. Lapset olivat todenneet muun muassa: "Ihana amppari.", "Siisti karhu." ja "Se kuva missä mä olin, oli hyvä." Osa lapsista ei kuitenkaan pitänyt videon musiikista. Lapset olivat halunneet katsoa videota monta kertaa uudelleen.

Kysyimme myös, antoiko video lastentarhanopettajille uusia ideoita mediakasvatuksen toteuttamiseen. Lastentarhanopettajat korostivat hyvänä asiana sitä, että video ikään kuin herättelee katsojaa mediakasvatuksen pariin, eikä ainoastaan anna valmiita ideoita. He kertoivat innostuneensa tabletin käytöstä niin, että ostivat ryhmälle oman tabletin ja kolme lasten kannettavaa tietokonetta. Tabletin avulla he ovat kokeilleet ryhmänä Mobo-suunnistusta, jossa käytetään QR-koodeja.

Lisäksi ryhmäläiset ovat etsineet internetistä lapsia kiinnostavia askarteluideoita, ruokareseptejä ja malleja kasvomaalauksiin halloweenjuhliä varten. Videomme innoittamana he ovat käyttäneet suositteliämme sovelluksia, kuten Ekapeliä laskemisen ja lukemisen harjoittelemisessa. Lisäksi he ovat etsineet muita uusia sovelluksia itse internetistä. Suositteliämme toimintaehdotuksista oli kokeiltu ainakin levyraatia. Innostuneina mediakasvatuksesta lastentarhanopettajat ovat ostaneet Bluetooth-kaiuttimia, joita on käytetty ruokailu- ja leikkitilanteiden äänimaiseman monipuolistamiseen. Tällä hetkellä heillä on tekeillä oma elokuva koosteena syksyn tapahtumista. Lastentarhanopettajat totesivat mediakasvatuksen jatkuvan ryhmässä, ja ensi vuoden mediataitoviikolle on jo ilmoittauduttu.

9.2 Oma arvio

Tuotoksemme edustaa nykyistä mediakulttuuria, sillä teimme sen videon muotoon. Videoon kiteytyy yksi kehittämistyömme tavoitteista, osallisuuden kokemus mahdollistettiin niin aikuisille kuin lapsillekin. Onnistuimme tekemään videosta visuaalisesti näyttävän, vaikka meillä ei ollut varsinaista kokemusta editoinnista. Videosta näkyi lasten riemu ja erityisesti yhdessä tekeminen, mikä olikin yksi tavoitteistamme. Videosta välittyi mediakasvatuksen tavoitteet lisäämiemme tekstien muodossa. Vasusta lainatut tekstit tuovat merkityksen lastentarhanopettajan mediakasvatustyön toteuttamiselle. Mielestämme se nimenomaan herättelee lastentarhanopettajia pohtimaan koko mediakasvatuksen tärkeyttä.

Kiinnitimme tehdessämme huomiota erityisen paljon videon kestoön, jotta lapsetkin malttavat katsoa sen. Pituus oli mielestämme sopiva ja kahteen minuuttiin sisältyi myös osallistava mediakasvatustehtävä. Lisäksi lapsen mielenkiinnon saamiseksi 3D-hahmot olivat toimiva valinta. Onnistuimme tehtävän kautta tekemään videosta mediakasvatusvälineen, sillä katsoja pääsi katselukokemuksen ohella myös toimimaan. Vinkkien ja sovellusten avulla video tuli entistä enemmän välineeksi, jota hyödyntää jatkossa.

10 Pohdinta

10.1 Johtopäätökset ja tavoitteiden toteutuminen

Koska media muuttuu jatkuvasti, se muuttaa myös mediakasvatuksen synnyttämää ajattelua: mediakasvatuksella vastataan vallitsevan ympäristön vaatimukseen (Merilampi 2014, 43). Tavoitteenamme oli lisätä kasvattajien digitaalisten välineiden käyttöä mediakasvatuksessa. Alkutilanne oli, että päiväkodissa oli käytössä vain tietokone ja älypuhelin, joita käytettiin ainoastaan aikuisjohtoisesti. Tuotoksen arvioinnista ilmeni, että päiväkotiin oli hankittu tabletti. Lisäksi he olivat innostuneet käyttämään toimintapäivänä tutuksi tullutta Quiver-sovellusta. Tästä voi päätellä, että onnistuimme innostamisessa ja rohkaisussa mediakasvatukseen digitaalisin välinein.

Ennen toimintapäivää kasvattajat olivat pelänneet digivälineiden rikkoutuvan lasten käsissä, mutta päivän jälkeen käsitys oli muuttunut. Tämä oli tavoitteisiimme nähden merkittävä kehitysaskel. Teknologiset välineet, kuten tietokoneet, tabletit ja älypuhelimet niihin ladattavine sovelluksineen ja peleineen, ovat osa luontainen osa arkea. (Lahikainen & Arminen 2015, 265; Mertala 2018a, 171; Repo & Nätti 2015, 80–81.) Kuten Pekka Mertalan (2018b) tutkimuksessakin ilmeni jo lastentarhanopettajaopiskelijoiden keskuudessa esiintyy eriäviä näkemyksiä mediakasvatuksen tarpeellisuudesta varhaiskasvatuksessa. Taustalla vaikuttaa kasvattajan oma mediasuhde ja mediataidot, minkä huomasimme toimintapäivän aikana.

Osallisuuden mahdollistaminen kaikille osallistujille oli yksi toimintapäivän keskeinen tavoite. Osallisuus on yhteisöön liittymistä ja kuulumista eli osallistumista, mutta ennen kaikkea vaikuttamista yhteisön toimintaan (Turja 2011, 29). Toimintapäivä mahdollisti kaikille ryhmäläisille osallisuuden kokemuksen. Tämä ilmeni toimintapäivän arvioinnista ja lisäksi havaitsimme itse ujoimpienkin lasten osallistuvan toimintaan itselle ominaisella tavalla muun ryhmän mukana. Osallistavat mediakasvatuksenmenetelmät ja välineet tarjoavat keinoja monipuoliseen itseilmaisuun, joka puolestaan lisää osallisuuden tunnetta

(Sintonen 2018, 90; Mediataitokoulu 2015b). Osallisuus on käsitteenä moniulotteinen ja kokemuksena subjektiivinen. Siksi koemme mahdottomaksi täysin arvioida sen toteutumista.

Mediakasvatuksessa nähdään tärkeänä vertaisoppiminen (Mediataitokoulu 2015b). Lapset hallitsevat laitteiden käytön usein aikuista paremmin, minkä havaitsimme myös toimintapäivässä. Lapset käsittelivät tablettia luontevasti ja pienryhmätyöskentely mahdollisti sen, että toiminta oli vastavuoroista aikuisen ja lasten välillä. Mediataitokoulun (2015b) mukaan lapset ja aikuiset opettavat toisiaan ja parhaimmillaan oppivat toisiltaan, kun kullekin yksilölle tarjotaan mahdollisuus ilmaista itseään. Näin ollen opettajan ei tarvitse osata kaikkea valmiiksi, vaan lähtökohtana on uteliaisuus sekä tutkiva asenne aihetta kohtaan. (Mediataitokoulu 2015b.) Voimme todeta, että oli hyvä valinta ottaa kehittämistyön toimijoiksi aikuisia ja eri-ikäisiä lapsia.

Luonto on tärkeä toimintaympäristö päiväkodille, joten oli luontevaa käyttää tiedonkeruumenetelmänä toimintapäivää metsässä. Mielestämme mediakasvatusta ei pidä ajatella irrallisena toimintana muusta arjen kasvatuksesta ja opetuksesta. Sen sijaan mediakasvatusta voidaan toteuttaa missä ja milloin vain, kuten kehittämistyöllämme osoitimme: luonto materiaaleineen tarjosi monipuolisen ympäristön toiminnalle. Toisaalta metsä on toimintaympäristönä erittäin avara, mikä voi antaa liikaa virikkeitä lapsille. Huomasimme tämän toimintapäivänä, kun rastien sisällön sijaan osaa lapsista kiinnosti enemmän metsän äänet ja luonnon materiaalit. Ymmärsimmeikin kehittämistyön aikana, miten tärkeää suunnitteluvaiheessa on huomioida toimintaympäristön muuttujat, kuten tässä tapauksessa sääolosuhteet.

Videomuoto osoittautui tuotoksena hyödylliseksi, sillä se palveli niin lapsia kuin aikuisiakin. Videot ovat nykyajan varhaiskasvatusikäisille lapsille tuttu mediamuoto. Kuten teoriapohjassa kerroimme, nykyinen mediakulttuuri korostaa digilaitteita sisältöineen. Myös lapsille avattiin videon sanoma kuvan muodossa tekstin sijaan. Siksi koimme antaneemme lapsille onnistumisen kokemuksia ja konkreettisesti mahdollisuuden nähdä omaa aktiivista toimintaa videolta. On vaikea arvioida, mikä merkitys videolla on pitkällä aikavälillä. Voimme kuitenkin

arvion perusteella todeta videon herättäneen kasvattajien ja lapsien mielenkiinnon. Saimme lastentarhanopettajat tekemään uusia hankintoja ja käyttämään niitä monipuolisesti arjessa.

10.2 Luotettavuus ja eettisyys

Kehittämistyön luotettavuus määritellään tutkimusmenetelmien, tutkimusprosessin ja tulosten pohjalta. Käyttökelpoisuus on kehittämistyön luotettavuuden päämittari. Kehittämistyössä syntyvän tiedon tulee olla hyödyllistä ja hyödynnettävissä työn eri vaiheissa. Kehittämistyössä kuitenkin sovelletaan tieteelliseen tutkimukseen liitettäviä luotettavuuden, pätevyyden ja vakuuttavuuden käsitteitä. (Toikko & Rantanen 2009, 121–122.)

Kehittämistyön toimijoiden sitoutuminen prosessin eri vaiheissa on yksi luotettavuuden mittareista. On tärkeä tietää, missä prosessin vaiheissa toimijat ovat olleet aktiivisesti mukana. Jos toimijat eivät sitoudu suunniteltuihin vaiheisiin, virheiden mahdollisuus kasvaa aineistojen, tiedonkeruumenetelmien ja tulosten luotettavuudessa. (Toikko & Rantanen 2009, 124.) Kehittämistyössämme olimme itse koko prosessin aktiivisia toimijoita ja sitouduimme prosessiin. Päiväkodin toimijat olivat aktiivisessa roolissa toimintapäivän suunnittelussa, sen toteutuksessa ja arvioinnissa sekä tuotoksen arvioinnissa.

Sitoutumisessa aiheutti haastetta toimintapäivän arvioinnin viivästyminen toimeksiantajan puolelta, mikä voi heikentää tiedon luotettavuutta. Omalta osaltamme kesäloma keskeytti prosessin hetkeksi. Sen vuoksi tuotosvideon tekemisen aloittaminen oli alkuun haasteellista. Tauon jälkeen jouduimme palaamaan pitkälle alun suunnitteluvaiheeseen asti, jotta pääsimme kiinni prosessiin ja luotettavuus säilyi. Onneksi dokumentointi valokuvaten, videoiden ja reflektiopäiväkirjan muodossa oli ollut tarkkaa yksityiskohtineen. Lisäksi vuorovaikutus toimeksiantajan kanssa oli välillä liian vähäistä, jolloin tiedottaminen kehittämistyöstä ei edennyt odotetusti.

Tiedonkeruumenetelmien luotettavuutta arvioitaessa pohdimme omien ja ulkopuolisten resurssien vaikutusta prosessiimme. Alkuhaastattelussa saimme

tietoa ainoastaan yhdeltä lastentarhanopettajalta. Olisi ollut vakuuttavampaa saada myös toisen kasvattajan mielipide. Suunnitteluvaiheessa lasten toiveet välittyivät aikuisen kautta. Luotettavuus olisi lisääntynyt, jos olisimme kysyneet mielipidettä suoraan lapsilta.

Havainnointi on toimintana subjektiivista ja tilannekohtaista, mikä vaikuttaa havainnoinnin tulokseen (Eskola & Suoranta 2014, 103). Työssämme havainnoinnin luotettavuus kasvoi, sillä havainnointia tehtiin sekä ryhmän sisällä, että ulkopuolisena havainnointina. Osallistuvan havainnoinnin kautta saimme arvokasta tietoa lapsiryhmän sisäisestä vuorovaikutuksesta, kun taas ulkopuolinen havainnoitsija teki havaintoja lastentarhanopettajien toiminnasta. Havaintoja dokumentoitiin monipuolisesti, videoiden, valokuvaten ja kirjallisesti, mikä teki havainnoinnista vakuuttavaa. Niihin pystyttiin palaamaan helposti myöhemmissä vaiheissa, jolloin ne eivät jääneet vain hetkellisiksi tulkinnoiksi päivästä.

Tietoisena valintana emme olleet mukana tuotoksen arvionkeruussa, vaan pyysimme arviota lomakkeen välityksellä lastentarhanopettajilta ja lapsilta. Arviota analysoidessa aloimme pohtia, olisiko läsnäolomme arvion keräämisessä vaikuttanut lasten arvion luotettavuuteen. Olisimme toivoneet enemmän ja yksityiskohtaisempaa tietoa kuin mitä lomakkeen kautta saimme.

Kehittämistyössämme olemme soveltaneet ja tuoneet esiin mediakasvattajan eettisiä periaatteita (Mediakasvatusseura 2014). Niissä korostuvat yhdenvertaisuus ja tasa-arvoisuus: kasvattaja arvostaa lapsen omaa kokemusmaailmaa ja taitoja. Kasvattaja ohjaa lapsia turvalliseen median käyttöön ja on utelias tutustumaan uusiin ilmiöihin. Hän luo mahdollisuuden lapsen osallisuudelle ja vaikuttamiselle rohkaisemalla heitä omaan mediailmaisuun. Mediakasvattajan on tärkeää kehittää mediataitojaan ja pohtia omaa mediasuhdettaan. (Mediakasvatusseura 2014.)

Mediakasvattajan eettisten ohjeiden ohessa on noudatettava oman ammattiryhmää ohjaavia eettisiä ohjeita. Sosiaalialan ammattieettisten ohjeiden (Talentia 2017) arvoista työssämme näkyi sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja

osallisuus. Lastentarhaopettajia ohjaa lisäksi lastentarhanopettajien ammattieettiset ohjeet (Lastentarhanopettajaliitto 2004), joiden mukaan varhaiskasvatusta toteutetaan varhaiskasvatuslain ja vasun pohjalta. Lisäksi toimintaa ohjaavat arvot ihmisarvo, oikeudenmukaisuus, totuudellisuus ja vapaus (Lastentarhanopettajaliitto 2004, 2, 4.)

Kehittämistyössä eettisyyttä tarkastellaan vastuullisen kehittämistoiminnan toteutumisen kautta. Kehittäjiä tulee välttää virheellisiä tulkintoja ja pyrkiä luotettaviin tuloksiin. (Toikko & Rantanen 2009, 128.) Olemme pyrkineet tekemään kehittämistyömme eri vaiheet, menetelmävalinnat sekä toimijoita kerätyt tiedot näkyväksi raporttiin mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Olemme perustelleet valintojamme, toimintaamme ja johtopäätöksiämme.

Kehittämistyötä on tehty pienillä resursseilla, minkä vuoksi esimerkiksi tutkimuksellisia menetelmiä hyödynnettäessä tieteelliset vaatimukset eivät välttämättä täyty (Toikko & Rantanen 2009, 128). Hyvän tieteellisen käytännön lähtökohtia ovat muun muassa rehellisyys ja huolellisuus, vastuullisuus, aikaisemman tiedon kunnioittaminen sekä tutkimuslupien hankkiminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Toikko ja Rantanen (2009, 129) nostavat esiin myös kohderyhmän anonymiteetin suojelemisen.

Kehittämistyössämme hankimme tarvittavat tutkimusluvut, ja tiedotimme toiminnastamme lasten huoltajia. Pyysimme luvan lapsen osallistumiselle, lapsen kuvaamiselle ja kuvien käyttämiselle tuotosvideon. Käsittelimme ja säilytimme kerättyä tietoa asianmukaisesti pyrkien rehellisyyteen sekä anonymiteetin suojelemiseen toiminnan alusta aina tuotosvideon tuottamiseen asti. Toimintapäivästä otetut kuvat ja videot on hävitetty asianmukaisella tavalla. Raportoinnissa olemme käsitelleet aikaisempaa tietoa sitä kunnioittaen, viitanneet käyttämiimme lähteisiin ja kirjanneet ne myös lähdeluettelon.

10.3 Oppiminen ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessi on kehittänyt meitä ammatillisesti paljon. Työparin kanssa työskentely on vahvistanut tiimitaitojamme ja erilaisten työtapojen sovittaminen

yhteen on ollut rikastuttavaa. Olemme oppineet toisiltamme paljon peilatessamme omia kokemuksia ja vahvuuksia suhteessa toiseen. Työskentelyn eri vaiheissa olemme hyödyntäneet molempien vahvuuksia. Toisilta saamamme vertaistuki sai meidät toimimaan pitkäjänteisesti yhteistä päämäärää kohti.

Kehittämistyöskentely on ollut antoisaa ja olemme kokeneet sen tulevaa työelämää ajatellen tärkeäksi, sillä kehittävä työote on ajankohtaista. Muutosmyönteisyys ja itsensä kehittäminen ajan tasalle on tärkeää sosiaalialan jokaisella kentällä. Lastentarhanopettajina työskennellessämme omien mediataitojen jatkuva kehittäminen on välttämätöntä. Oman toiminnan reflektointi ja arviointi on välttämätöntä niin itsensä kuin yleisesti toiminnan kehittämisen onnistumiseksi. Kirjallisuuteen sekä käsitteistöön perehtyminen on syventänyt teoreettista osaamistamme tutkittaessa mediakasvatusta. Tietopohjan sisältö kulkee koko prosessin ajan mukana, minkä olemme sisäistäneet opinnäytetyötä tehdessämme. Se on helpottanut etenkin ammatillisia johtopäätöksiä tehdessä ja oleellisen tiedon karsimisessa turhasta.

Olemme työskentelyn ohessa tarkastelleet väistämättä omaa mediasuhdettamme ja muodostaneet mielikuvaa siitä, kuinka aiomme toimia itse tulevina varhaiskasvattajina. Meille on vahvistunut ammatillisen mediakasvatuksen ydin: sen on oltava tavoitteellista ja pedagogisesti suunniteltua. Mediakasvatuksen ja teknologian kehittyessä jatkuvasti, osoittautui haastavaksi löytää ajankohtaista teoreettista tietoa aiheesta. Aihe on varhaiskasvatuksessa vielä melko uusi. Pidämme mediakasvatusta ajankohtaisena aiheena, sillä varhaiskasvatusikäiset lapset ovat tottuneet käyttämään mediaa jo ensimmäisistä ikävuosista lähtien. Sen vuoksi on äärimmäisen tärkeää aloittaa mediakasvatus jo varhain turvallisen aikuisen tukemana, niin kotona kuin päiväkodissakin.

Meille merkityksellisin onnistumisen kokemus on ollut ehdottomasti se, että toimeksiantaja on työmme johdosta innostunut mediakasvatuksesta ja kertonut jatkavansa sitä tulevaisuudessa. Olemme saaneet opinnäytetyöllämme konkreettisesti positiivista muutosta aikaiseksi, mikä on nostattanut omaa ammatillista identiteettiämme.

10.4 Jatkotutkimusideat

Mediakasvatus on jatkuvasti muuttuva ilmiö, joten ideoita tutkimus- ja kehittämistöihin on paljon. Oman kehittämistyömme pohjalta kiinnostuimme varhaiskasvattajien oman mediasuhteen vaikutuksesta mediakasvatuksen toteuttamisen laadukkuuteen. Pohdimme muun muassa sitä, miten eri ikäpolvien kasvattajat suhtautuvat mediakasvatukseen ja miten heidän henkilökohtaiset mediataidot kohtaavat tämänhetkisen mediakulttuurin.

Ihanteellista olisi, jos työhöemme tutustuvat varhaiskasvattajat innostuisivat kehittämään mediakasvatustaitojaan ja hyödyntämään digitaalisia laitteita. Yksi idea voisi olla kehittää lasten osallisuutta mediakasvatuksen sisällön suunnitteluun käyttäen esimerkiksi sadutusta.

Lähteet

- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Hassinen, E. 2016. Digipedagogiikkaa kehittämässä. LukSitko 2, 7.
- Herkman, J. 2007. Kriittinen mediakasvatus. Keuruu: Otava.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Juvenes Print.
- Kotilainen, S. & Kivikuru, U. 1999. Mediakasvatus ihanteiden ja todellisuuden ristipaineissa. Teoksessa Kotilainen, S., Hankala, M. & Kivikuru, U. (toim.) 1999. Mediakasvatus. Helsinki: Edita.
- Kotilainen, S. 2009. Suhteet mediaan – Avainkokemuksia nykykulttuurissa. Teoksessa Kotilainen, S. (toim.) 2009. Suhteissa mediaan. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 99. Jyväskylän yliopisto. Vaajakoski: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Kupiainen, R. 2009. Lasten mediasuhteet mediakasvatuksen kysymyksenä. 2009. Teoksessa Kotilainen, S. (toim.) 2009. Suhteissa mediaan. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 99. Jyväskylän yliopisto. Vaajakoski: Gummerrus Kirjapaino Oy.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37842/1/978-951-39-4750-7.pdf> 6.9.2018
- Kupiainen, R. & Sintonen, S. 2009. Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki: Gaudeamus.
- Lahikainen AR & Arminen, I. 2015. Perheet, media ja tulevaisuus. Teoksessa Lahikainen, AR. Mälkiä, T. & Repo, K. (toim.) 2015. Media lapsiperheessä. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Lastentarhanopettajaliitto. 2004. Lastentarhanopettajan ammattietiikka. <https://docplayer.fi/19534162-Lastentarhanopettajan-ammattietiikka.html> 17.11.2018
- Liikenne- ja viestintäministeriö. 2018. Media- ja viestintäpolitiikan nykytila ja mittaaminen. Loppuraportti. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 4/2018. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160714/04_18_Media-%20ja-viestintapolitiikan-nykytila.pdf?sequence=1&isAllowed=y 20.9.2018
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2017. Media varhaiskasvatuksessa - Tukea tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseen. https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/mlfi/prod/2017/06/28154551/media_varhaiskasvatuksessa_nettiin.pdf 25.8.2018
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2018. Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa. https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2018/01/22105733/MLL_Mediatehtavia_varhaiskasvatukseen_www.pdf 25.8.2018
- Mediakasvatusseura. 2014. Mediakasvattajan eettiset periaatteet. https://mediakasvatus.com/mk_eettiset.pdf 17.11.2018
- Mediakasvatusseura. 2018. Mediakasvatus. <https://mediakasvatus.fi/mediakasvatus/> 10.9.2018
- Mediametkaa. 2006. Mediametkaa: Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

- Mediataitokoulu. 2015a. Mediakulttuuri.
http://www.mediataitokoulu.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=321&catid=10&Itemid=413&lang=fi 1.10.2018
- Mediataitokoulu. 2015b. Mediakasvatus.
https://www.mediataitokoulu.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=323&Itemid=414&lang=fi 23.9.2018
- Merilampi, R-S. 2014. Mediakasvatuksen perusteet. Vantaa: BTJ Finland Oy.
- Mertala, P. 2018a. Kahden maailman kohtauspisteessä? Varhaiskasvatuksen teknologiaintegraation kolmatta tilaa kartoittamassa. – lectio praecursoria. Journal of Early Childhood Education Research 7(1), 170-176. <https://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2018/09/Mertala-lectio-issue7-1.pdf> 24.9.2018
- Mertala, P. 2018b. Two worlds collide? – Mapping the third space of ict integration in early childhood education. University of Oulu. Väitöskirja. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526218618.pdf> 24.9.2018
- Mertala, P. & Salomaa, S. 2016. Kasvatuskeskeinen näkökulma varhaisvuosien mediakasvatukseen. Teoksessa Pekkala, L., Salomaa, S. & Spisak, S. (toim.) 2016. Monimuotoinen mediakasvatus. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin julkaisuja 1/2016. https://www.mediataitokoulu.fi/monimuotoinen_mediakasvatus.pdf 21.9.2018
- Opetushallitus. 2018. Uudet vasut – Mikä muuttuu?
https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus/uudet_vasut 3.12.2018
- Päiväkoti Harakankello. 2018. Esittely.
<http://paivakotiharakankello.blogspot.com/p/esittely.html> 25.8.2018
- QR-koodi. 2018. Tietoa QR-koodeista. <https://www.qr-koodi.net/tietoa-qr-koodeista.html> 1.9.2018
- Repo, K. & Nätti, J. 2015. Lasten ja nuorten mediankäytön aikatrendit. Teoksessa Lahikainen, A-R. Mälkiä, T. & Repo, K. (toim.) 2015. Media lapsiperheessä. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Salomaa, S. 2016. Mediakasvatustietoisuuden jäsentäminen varhaiskasvatuksessa. Journal of Early Childhood Education Research 5(1), 136–161. <https://jecer.org/wp-content/uploads/2016/06/Salomaa-issue5-1.pdf> 25.9.2018
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön: Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
<http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf> 31.8.2018
- Sintonen, S. 2018. Mediakasvatus varhaisvuosina: mukaan dynaamiseen esittämisen virtaan? Teoksessa Willman, V. (toim.) 2018. Mediakasvatuksen käsikirja. Helsinki: UNIpress.
- Stakes. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.
https://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf 20.8.2018
- Stakes & Opetusministeriö. 2008. Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa. Iisalmi: Painotalo Seiska Oy.
https://www.opinkirjo.fi/easydata/customers/opinkirjo/files/materiaalit/mediakasvatus_varhaiskasvatuksessa_verkkoversio.pdf 19.11.2018

- Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Joensuu: Punamusta Oy. http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf 17.11.2018
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: University Press.
- Turja L. 2011. Lapset osallisina -Kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. <http://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf> 28.11.2018
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2013. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf 17.11.2018
- Unicef. 2018. Yleissopimus lapsen oikeuksista. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/> 28.9.2018
- Uskali, T. 2013. Jokapaikan journalismi. Jyväskylä: Kopijyvä.
- Varhaiskasvatuslaki 36/1973.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Tammi.

Tutkimuslupa

Tutkimuslupa

Haemme tutkimuslupaa koskien opinnäytetyötämme, jonka teemana on mediakasvatuksen toteuttaminen valloillaan olevan mediakulttuurin sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Järjestämme päiväkotiryhmällemme toimintapäivän, jonka aikana osallistujat pääsevät ratkomaan tehtäviä ja toimimaan yhdessä erilaisilla rasteilla hyödyntäen digitaalisten apuvälineiden mahdollisuuksia.

Pyydämme lupaa kerätä arviointitietoa päiväkotinne lastentarhanopettajilta kyselylomakkeiden avulla selvittääksemme Harakankellon päiväkodin mediakasvatuksen toteutumista ja valmiuksia sekä toiveita toimintapäivän toteuttamiseksi. Lisäksi keräämme lomakkeen kautta arviota toimintapäivän sisällöstä ja kulusta sekä sen merkityksellisyydestä päiväkodillenne.

Lasten arvion saamiseksi pyydämme lupaa havainnoida ja dokumentoida kuvin päiväkotiryhmää toimintapäivän eri tilanteissa sekä kerätä lapsien näkemys toimintapäivän mielekkyydestä kuvakorttien avulla. Havainnointi toteutetaan ulkopuolisena toimintana opinnäytetyöntekijöiden toimesta ja havainnot dokumentoidaan kirjallisesti. Kuvaaminen tapahtuu päiväkodin kuvauslaitteita käyttäen ja kuvauslupa kysytään myös lasten huoltajilta asianmukaisesti. Aineistoa käytetään monipuolisen arvioinnin saamiseksi toimintapäivän toteutuksen suhteen sekä tuotoksena syntyvän videon materiaalina.

Opinnäytetyömme ohjaavat opettajat: Terttu Moilanen ([REDACTED]) ja Heli Rinnekallio ([REDACTED]).

Yhteistyöterveisin,

Venla Saukkonen ja Noora Nuutinen (Lisätietoja Noora.Nuutinen@edu.karelia.fi)

Tutkimuslupa

Myönnetään

Hylätään

Päiväys 28.5.2018

Allekirjoitus [REDACTED]

Lupalomake vanhemmille

Hei!

Olemme sosionomiopiskelijoita Karelia-ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötämme Harakankellon päiväkodissa. Aiheenamme on mediakasvatus ja toteutamme lapsille toimintapäivän, jossa lapset saavat suorittaa media-aiheisia toimintarasteja yhdessä aikuisten kanssa. Toimintapäivä järjestetään läheisellä pururadalla 18.5. ja kaiken ikäiset lapset voivat osallistua siihen. Päivän ajan tapahtumat kuvataan ja materiaalia käytetään opinnäytetyömme lopputuotoksena syntyvään videoon. Videossa osallistujien kasvot eivät ole tunnistettavissa. Videon käyttöoikeudet jäävät päiväkodille.

Täytetyn lomakkeen palauttaminen päiväkodille on edellytys lapsen osallistumiseksi toimintapäivään.

Ystävällisin terveisin,

Noora Nuutinen ja Venla Saukkonen

(Lisätietoja saa halutessaan sähköpostitse osoitteesta Noora.Nuutinen@edu.karelia.fi)

Lapseni _____

Saa osallistua opinnäytetyön toimintapäivään

Kyllä Ei

Lastani saa havainnoida toimintapäivän aikana

Kyllä Ei

Lastani saa kuvata toimintapäivän aikana

Kyllä Ei

Lapseni saa esiintyä tuotoksena syntyvällä videolla

Kyllä Ei

Huoltajan allekirjoitus _____

Haastattelulomake

Tällä kyselyllä kartoitetaan Harakankellon päiväkodissa toteutuvaa mediakasvatusta ja lastentarhanopettajien mediakasvatusvalmiuksia sekä selvitetään heidän toiveitaan tulevien toiminnallisten tuokioiden sisältöön.

1. Miten toteutate mediakasvatusta tällä hetkellä päiväkodissanne?

2. Minkälaisia mediakasvatusvälineitä käytätte?

3. Miten kuvailisitte tämän hetkistä mediakasvatusosaamistanne?

4. Mitä uutta haluaisitte mediakasvatukseen päiväkodissanne?

5. Mitä toiveita teillä on toimintapajojen sisältöön?

Havainnointilomake

Ulkopuolisen havainnoitsijan havainnointilomake

Rasti 1.

Rasti 2.

Rasti 3.

Rasti 4.

Extrarasti:

Muut huomiot:

Kuvia videosta

Kuva 1 QR-koodin avaus

”Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.”
(Vasu 2016.)

Kuva 2 Oppimisen osa-alueet näkyväksi

”Varhaiskasvatuksessa mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään.”
(Vasu 2016.)

Kuva 2 Oppimisen osa-alueet näkyväksi

Kuvia videosta

Kuva 3 Lasten tekemät tuotokset

Kuva 4 Osallistava tehtävä

Vinkit

Toimintaideoita

- Kuvatkaa opetusvideoita arjen tilanteista
- Kokeilkaa kuvasuunnistusta
- Tehkää Harakankellon lasten uutiset
- Lisätkää blogiinne vloggaus-video
- Pitäkää ryhmän oma levyraati

Hyödyllisiä sovelluksia

- Molla ABC
- Nuottiniitty
- Where is my hat
- Toontastic 3D
- Oppi & Ilo-verkkopelit
- Papuri, Papunet

Kuva 5 Vinkkejä toimintaideoista ja sovelluksista